

Provinciale Staten
statenvoorstel

Datum : 24 januari 2011	Nummer PS: PS2011PS02
Afdeling : Statengriffie	Commissie: RGW
Registratienummer: 2011INT	Portefeuillehouder: ---

Titel : Statenvoorstel Besluit over Burgerinitiatief "Stop veefabrieken Utrecht"

Inhoudsopgave

Ontwerp-besluit	pag. 9
Bijlage(n):	5

Aan Provinciale Staten,

1. Inleiding

Indiening

Op 27 september 2010 is er een burgerinitiatief "Stop veefabrieken Utrecht" bij Provinciale Staten ingediend door overhandiging aan uw voorzitter. De twee indieners, mevr. Janssens en Mevr. Van der Meij, en de ongeveer 15.000 ondersteuners maken zich ernstig zorgen over de mogelijkheid van de komst van megastallen in de provincie Utrecht. Zij verzoeken Provinciale Staten om in het kader van het ruimtelijk beleid dit te voorkomen en te kiezen voor een grondgebonden en diervriendelijke veehouderij die het milieu en de landschappelijke waarden niet aantast. (zie tekst burgerinitiatief in bijlage 1).

Geldigheidsbesluit

Provinciale Staten besloot op 25 oktober 2010 (PS2010PS10) dat het hier een geldig burgerinitiatief betreft op grond van de Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht (Verordening burgerinitiatief bijlage 2). De volgende stap conform deze verordening is dat de indieners in de gelegenheid zijn gesteld om het burgerinitiatief toe te lichten in de statenvergadering van 22 november 2010 (bijlage 3 verslagdeel uit de nog niet vastgestelde notulen van de statenvergadering van 22 november 2011).

Afhandelingsbesluit

De commissie RGW heeft, gelet op het statenbesluit van 25 oktober 2010 over de geldigheid van het burgerinitiatief, een aantal statenleden benoemd in een werkgroep Burgerinitiatief (mevrouw Bodewitz en de heren Kloppenborg, Konings en Seldenrijk en van der Werff), die onder voorzitterschap van de commissievoorzitter de heer Van der Werff, een voorstel heeft gedaan over hoe het Burgerinitiatief "Stop veefabrieken Utrecht" verder te behandelen. De werkgroep wordt bij haar werkzaamheden hierbij ondersteund door de griffie.

Dit voorstel is ongewijzigd overgenomen door de commissie RGW van 8 november 2010 en ongewijzigd vastgesteld in de statenvergadering van 22 november 2010 als sterstuk. Dit besluit hield in dat het Burgerinitiatief "Stop veefabrieken Utrecht" af gehandeld zal worden voor de statenverkiezingen van 2 maart 2011; dit ook overeenkomstig de wens van de indieners. Tevens hield het besluit in de inhoudelijke behandeling van en besluitvorming over

het burgerinitiatief in de statenvergadering van 7 februari 2011.

Tot slot werd besloten om:

1. Gedeputeerde Staten om een schriftelijk advies te vragen over het burgerinitiatief, waarbij met name twee zaken aan de orde zijn: allereerst de vraag hoe het burgerinitiatief zich verhoudt tot het staande en voorgenomen relevante provinciale beleid? Daarnaast de vraag wat Gedeputeerde Staten onder een megastal verstaan?
2. voor de definitieve besluitvorming aan de orde is een hoorzitting met deskundigen te houden over de materie van het burgerinitiatief. Hierbij valt te denken aan aspecten als landschap, ruimtelijke effecten, de economische toekomst van de landbouw, dierziekten en dierenwelzijn;
3. voor de definitieve besluitvorming aan de orde is een werkbezoek te brengen in het kader van het burgerinitiatief aan een daarvoor in aanmerking komend gebied met agrarische bedrijven.

Deze voorgenomen werkwijze is ook gevolgd en gecommuniceerd met de indieners van het burgerinitiatief, die aangaven zich hierin te kunnen vinden. Tevens heeft op initiatief van de werkgroep nog een nader gesprek plaatsgevonden met de indieners op 21 december 2010.

2. Het burgerinitiatiefvoorstel

De tekst van het burgerinitiatiefvoorstel luidt als volgt:

"Geachte Provinciale Staten van Utrecht,

Ik maak mij ernstig zorgen over mogelijke bouwplannen voor megastallen in onze provincie. Dit is slecht voor de dieren, slecht voor de mensen en slecht voor ons landschap. Ik verzoek u met klem om de komst van (of uitbreiding naar) grootschalige intensieve veehouderijen in Utrecht tegen te houden. U kunt op basis van de Wet Ruimtelijke Ordening kiezen vóór een grondgebonden en diervriendelijke veehouderij, die het leefmilieu niet aantast en géén afbreuk doet aan de landschappelijke waarden. Ik ondersteun het burgerinitiatief tegen de komst van veefabrieken in de provincie Utrecht."

De verordening Burgerinitiatief bepaalt dat het besluit van PS genomen wordt over het zogenoemde burgerinitiatiefvoorstel. Dit is dus de burgerinitiatieftekst hierboven, waarvan de kernzin, waarin het concrete voorstel vervat is, luidt: "Ik verzoek u met om de komst van (of uitbreiding naar) grootschalige intensieve veehouderijen in Utrecht tegen te houden."

In de schriftelijke toelichting is dit voorstel kort nader toegelicht. De indieners leggen nogmaals uit dat zij zich zorgen maken over "de komst van (meer) veefabrieken. Tot nu toe is de vee-industrie in de provincie relatief beperkt gebleven. Maar ook in de provincie Utrecht gaat de schaalvergroting in de veehouderij door.

De indieners gebruiken overigens de termen grootschalige intensieve veehouderijen, megastallen en veefabrieken als benamingen voor hetzelfde door elkaar. In dit statenvoorstel wordt gemakshalve de term megastal gehanteerd, omdat dit ook de meest gangbare term is in het debat en het beleid over de grootschalige intensieve veehouderij.

Mondelinge toelichting

In de mondelinge toelichting in de Statenvergadering van 22 november 2010, zoals geregeld in de verordening, (zie bijlage 3) hebben de indieners een aantal van deze negatieve gevolgen van schaalvergroting in de intensieve veehouderij door megastallen opnieuw benadrukt. Het ging hierbij met name om gezondheidsrisico's door resistentie tegen antibiotica bij mensen, om dierenwelzijn, om landschapsaantasting en om milieuproblemen.

Daarnaast zijn in de mondelinge toelichting nog zes suggesties gedaan voor mogelijk provinciaal beleid in aansluiting op of ter invulling van het burgerinitiatiefvoorstel:

- “1. Spreek u uit tegen veefabrieken in de provincie Utrecht, nieuwbouw of uitbreiding;
2. Verbied bouwblokken, stallen dus, groter dan anderhalve hectare, en ga in bijzondere gebieden, bijvoorbeeld in Natura2000-gebieden, in natuurgebieden of in nationale landschappen zoals het Groene Hart, uit van een maximum van één hectare.
3. (...)Verplichte weidegang kan volgens ons geregeld worden in de provinciale ruimtelijke verordeningen. Weidegang is immers een essentieel onderdeel om het bijzondere cultuurlandschap van Utrecht te bewaren en is daarmee een provinciaal belang.
4. Bevorder het sluiten van de voer-mest-kringloop. Stel daarvoor normen op, waaraan bedrijven moeten voldoen, en regel dat dan op regionale schaal, bijvoorbeeld binnen een straal van 15 kilometer om een bedrijf heen.
5. Stimuleer verduurzaming van de veehouderij in Utrecht. Er zijn natuurlijk allerlei financiële prikkels te bedenken, waarmee u dat beleid kunt vormgeven.
6. Zorg voor een adequaat interim-beleid. Ik heb begrepen dat u definitieve besluiten wilt nemen in 2012 bij het vaststellen van de structuurvisie en de verordening. Wij moeten natuurlijk wel voorkomen dat er in de tussentijd twee jaar ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden. (...)” (Uit notulen Statenvergadering 22 november 2010).”

Daarnaast heeft nog een gesprek op 21 december 2010 met de werkgroep en de indieners plaats gevonden. In dit gesprek hebben de indieners nogmaals de zes mogelijke punten voor provinciaal beleid uiteengezet. Naar aanleiding van dit gesprek hebben de indieners per mail nog een keer nader hun definitie van megastallen toegelicht (zie bijlage 4). Hierin wordt aangegeven dat een bouwblok grootte van 1.5 hectare als de grens voor megastallen wordt gezien en dat in een aantal omschreven gevallen, die met name met natuurgebieden en beschermde landschappen hebben te maken, deze grens als 1 hectare wordt bepleit. In juni 2010 namen Provinciale Staten een besluit over de herziening van het Reconstructieplan. Daarnaast is in dit gesprek terug gekeken op het werkbezoek en de hoorzitting. De indieners lieten zich positief uit over beide bijeenkomsten, vooral wat betreft de hoeveelheid relevante informatie die zo voor een ieder naar boven is gebracht.

3. Bevindingen hoorzitting en werkbezoek

Hoorzitting

Tijdens de openbare hoorzitting (verslag is bijlage 5) op 13 december 2010 heeft een zestal deskundigen zich uitgelaten over de schaalvergroting in de (intensieve) veehouderij in relatie tot een drietal thema's. Deze thema's waren gekozen op basis van invalshoeken en aspecten, die de indieners in het burgerinitiatief en de toelichting daarop hadden benoemd. De indieners van het burgerinitiatief waren aanwezig bij de hoorzitting, evenals enkele tientallen belangstellenden uit het provinciale relatienetwerk rond het landelijk gebied.

Thema 1 was Landbouweconomische ontwikkelingen met als sprekers prof.dr.ir. Jan Douwe van der Ploeg, Hoogleraar Rurale Sociale van de Universiteit Wageningen en ir. Willy Baltussen, Head of Section Chain Performance van het Landbouw Economisch Instituut van de Universiteit van Wageningen.

Thema 2 was Dierhuisvesting en dierenwelzijn met als sprekers mevrouw ir. Marijke de Jong-Timmerman, senior beleidsmedewerker veehouderij, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en is dr.ir. Karel de Greef, onderzoeker Animal Sciences Group van de Universiteit Wageningen.

Thema 3 was Gezondheid en milieu met als sprekers dr. Henk Jans, arts, MG/medische

milieukunde/biochemicus van de GGD Hart voor Brabant namens GGD Midden Nederland en prof.dr.ir. Dick Heederik, hoogleraar aan het Institute for Risk Assessment Sciences van de Universiteit Utrecht.

Werkbezoek

Tijdens het werkbezoek op 17 december 2010 aan Noord-Brabant is door twee bedrijfsbezoeken (Intensieve varkenshouderij, grootschalige melkveehouderij) met name de kant van het agrarisch ondernemerschap aan de orde gekomen en door de deskundig begeleide bustour door het grote Brabantse reconstructiegebied bij Gemert-Bakel is het gemeentelijk en provinciaal ruimtelijk beleid rond schaalvergroting in de landbouw en megastallen aan bod gekomen. Daarbij is ook aandacht besteed aan het aspect van landschappelijke kwaliteit. Tijdens de lunch zijn presentaties gehouden door de provincie Brabant, ZLTO en indieners van het Brabantse burgerinitiatief over hoe daar de besluitvorming rond het met Utrecht vergelijkbare burgerinitiatief eerder dit jaar is gegaan. Bij het werkbezoek was ook een delegatie van de indieners aanwezig.

4. Het huidige en voorgenomen beleid

Er is een advies aan GS gevraagd (bijlage 5) over het burgerinitiatiefvoorstel met de vraag om alle relevant voorgenomen en bestaand beleid aan te geven en de definitie die GS hanteert voor megastallen. In het algemeen geldt dat over het bestaande provinciale beleid voor intensieve veehouderij en megastallen en de definitie van het begrip megastal beleidsuitspraken zijn te vinden in de PRS, het reconstructieplan, de actualisatie van het reconstructieplan en de Voorloper Groene Hart. Het voorgenomen beleid voor megastallen wordt verwoord in de landbouwvisie die opgesteld wordt en binnenkort ter besluitvorming in Provinciale Staten voorligt.

Definitie megastallen

GS stelt voor om als definitie van een megastal aan te sluiten bij de actualisatie van het reconstructieplan de ontwikkelingsmogelijkheden van een gezinsbedrijf als uitgangspunt gekozen. Omdat een bouwblok van 1,5 ha ruim voldoende ontwikkelingsmogelijkheden biedt voor een gezinsbedrijf met 4 volledige arbeidskrachten, is dat als grenswaarde gekozen. Bij de keuze van deze enigszins arbitraire grenswaarde is aangesloten bij de keuze die in Noord-Brabant is gemaakt. Voor RO beleid zijn bouwblokgroottes een beter hanteerbare maatstaf dan dieraantallen.

Ook de indieners van het burgerinitiatief leggen de grens bij de definitie van een megastal bij een bouwblok grootte van 1.5 hectare (zie bijlage 4).

Deze twee definities van wat een megastal is, stemmen op dit punt van de grenswaarde bij de bouwblok grootte overeen.

Staan en voorgenomen beleid

GS beschrijven in hun adviesbrief het staande en voorgenomen beleid. Samengevat komt dit op het volgende neer. Hier en daar is het voor het staande provinciaal beleid aangevuld met relevante teksten vanuit de geldende Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV). In dit overzicht wordt een onderscheid gemaakt tussen het reconstructiegebied in de Gelderse Vallei en het overige deel van de provincie, omdat het hier gaat om onderscheiden regimes. Ook is er door GS een onderscheid gemaakt in intensieve veehouderij en grondgebonden veehouderij. Overigens gebruikt niet iedereen (indieners, GS, deskundigen) op dit punt exact dezelfde definities. Niet altijd is intensieve veehouderij alleen niet-grondgebonden veehouderij, maar soms ook grootschalige grondgebonden veehouderij. In haar adviesbrief stelt GS in het kader van het burgerinitiatief

megastallen ook beleid voor de grootschalige grondgebonden veehouderij.

Beleid bij nieuwvestiging en uitbreiding in het reconstructiegebied

Intensieve veehouderij

In juni 2010 hebben Provinciale Staten de herziening van het reconstructieplan goedgekeurd.

Hierbij is het volgende besloten:

“ stellen wij voor de omvang van bouwblokken voor intensieve veehouderijbedrijven het volgende voor:

- a. voor de gehele provincie bestaan de gebouwen waarin dieren worden gehouden uit ten hoogste één bouwlaag;
- b. voor de gehele provincie een maximum voor het bouwblok te hanteren van 1,5 ha;
- c voor het reconstructiegebied op de maximale omvang van het bouwblok van 1,5 ha twee uitzonderingen mogelijk te maken via (een ontheffing op basis van) de PRV:
  - voor het LOG tot maximaal 2,5 ha, onder voorwaarde dat de bedrijfseconomische noodzaak middels een bedrijfsplan wordt aangetoond en wordt voldaan aan het geldende ruimtelijke, milieu- en natuurbeleid (ja, mits);
  - voor de verwevingsgebieden voor een zeer beperkt aantal gevallen, onder voorwaarde dat voldaan wordt aan zeer stringente voorwaarden (nee, tenzij)”

In het reconstructiegebied zijn in het LOG en de verwevingsgebieden onder voorwaarden afwijkingen van bouwblok grootte van 1.5 ha mogelijk. De zeer stringente voorwaarden in het reconstructiegebied zijn nog niet uitgewerkt. In de extensiveringsgebieden in het reconstructieplangebied is geen nieuwvestiging en geen uitbreiding van intensieve veehouderij toegestaan. Ook in de verwevingsgebieden is geen nieuwvestiging toegestaan. Alleen in het LOG is nieuwvestiging mogelijk.

Grondgebonden veehouderij

Wat betreft de grondgebonden veehouderij is niets geregeld in het reconstructieplan. Hier gelden dus dezelfde regels als in het overig deel van de provincie. Dit staat hieronder uiteengezet.

Beleid bij nieuwvestiging en uitbreiding in het overig deel van de provincie

Intensieve veehouderij

Wat betreft de intensieve veehouderij buiten het reconstructiegebied is op dit moment nog niets definitief geregeld rond de bouwblok grootte. Wel is bij de boven aangehaalde herziening van de reconstructie in principe besloten tot een maximale bouwblok grootte voor intensieve veehouderij van 1.5 hectare in het overig deel van de provincie. Dit wordt definitief besloten bij de vaststelling van de nieuwe PRS en PRV in 2012.

In de huidige Provinciale Ruimtelijke Verordening is in artikel 4.14.1 een beperking opgelegd aan nieuwvestiging van intensieve veehouderij buiten het reconstructiegebied. In Landelijk gebied met zonering 1 en 4 is nieuw vestiging van intensieve veehouderij niet toegestaan. Dus wel in landelijk gebied met zonering 2 en 3.

In artikel 4.14.2 is de omvorming van grondgebonden veehouderij in intensieve veehouderij in het hele landelijk gebied m.u.v. het reconstructieplangebied toegestaan als aangetoond wordt dat ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit niet wordt aangetast. In het Groene Hart is behoud van openheid van het landschap een ruimtelijke voorwaarde en om die reden is omschakeling naar grootschalige intensieve veehouderij in het Groene hart niet toegestaan in de Voorloper Groene Hart (blz. 16). Ook dit punt moet nog definitief besloten worden in de nieuwe PRS.

Grondgebonden veehouderij

Wat betreft de grondgebonden veehouderij stelt GS in haar advies voor om daar ook een bouwblok grootte voor de hele provincie te hanteren van 1.5 hectare en op basis van maatwerk op daarvoor geschikte locaties doorgroei naar 2,5 ha mogelijk te maken. De genoemde voorwaarden zijn nog niet nader uitgewerkt. De provincie wil het grondgebonden karakter van rundveebedrijven en weidegang behouden.

Ook dit punt moet nog definitief besloten worden in de nieuwe PRS.

Overig beleid

Voor het overige gaat GS nog in op de gezondheidsaspecten. De provincie ontwikkelt geen nieuw eigen beleid voor gezondheidsaspecten in relatie tot de veehouderij, omdat dit primair een verantwoordelijkheid van het rijk is. Mede naar aanleiding van de Q-koorts uitbraak hebben de vroegere ministeries van LNV en VWS opdracht gegeven voor enkele onderzoeken over de relatie tussen veehouderij en gezondheid van omwonenden. Indien het rijk na afronding van deze onderzoeken met regelgeving of richtlijnen komt die voor het provinciale beleid van belang zijn (bijvoorbeeld over zonering van de geitenhouderij en/of andere veesectoren), dan zal de provincie daar uitvoering aan geven.

De GS-adviesbrief bevat geen opmerkingen over het voorgenomen en bestaand relevant beleid met betrekking tot landschappelijke kwaliteit (b.v. beeldkwaliteitsplannen) en de agrarische bedrijfsvoering als onderdeel van de regionale economie. Wel wordt verwezen naar de landbouwvisie die binnenkort in de Staten behandeld gaat worden en waarin een breed scala aan onderwerpen met betrekking tot de landbouw aan de orde komen.

Een aantal zaken, dat de indieners van het burgerinitiatief benoemen in hun voorstel en in de toelichtingen, zijn primair zaken waar het Rijk de zeggenschap over heeft, zoals bij voorbeeld het beleid rond dierenwelzijn en milieunormen.

5. Besluit over burgerinitiatiefvoorstel

Mede op basis van de hier genoemde informatie en de voorbereidingen is het aan Provinciale Staten en de onderscheiden fracties om te beslissen over het gevraagde in het burgerinitiatiefvoorstel. Dit Statenvoorstel bevat dan ook geen nadere politieke duiding of uitwerking. Deze vindt plaats in de commissievergadering RGW van 24 januari 2011 en de statenvergadering van 7 februari 2011.

In het besluit op het burgerinitiatiefvoorstel is in dit statenvoorstel ook een vervolg besluit over de verdere afronding van het proces rond het burgerinitiatiefvoorstel opgenomen. Uiteraard geldt dit laatste alleen bij aanneming van het burgerinitiatiefvoorstel.

Uiteraard is het mogelijk al naar gelang de behoefte bestaat bij de fracties om het besluit te amenderen of moties in te dienen naar aanleiding van het besluit.

Ontwerp-besluit

Besluit van 7 februari 2011

Provinciale Staten van Utrecht;

Op het voorstel van statencommissie Ruimte, Groen en Water van 24 januari 2011, afdeling Statengriffie, nummer 2011INT;

Gelet op het maatschappelijk belang van het onderwerp uit het burgerinitiatief;

Gelet op de Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht;

Gelezen het burgerinitiatiefvoorstel “Stop veefabrieken Utrecht” en de schriftelijke toelichting daarop en de mondelinge toelichting door de indieners in de statenvergadering van 22 november 2010;

Overwegende dat bij Statenbesluit van 25 oktober 2010 is vastgesteld dat sprake is van een geldig burgerinitiatief ;

Overwegende de informatie verkregen uit de openbare hoorzitting met deskundigen en het werkbezoek aan het reconstructiegebied Gemert-Bakel;

Overwegende het GS-advies over het burgerinitiatiefvoorstel;

Besluiten

1. in te stemmen met het burgerinitiatiefvoorstel “stop veefabrieken Utrecht” met als kern: het verzoek aan Provinciale Staten “om de komst van (of uitbreiding naar) grootschalige intensieve veehouderijen tegen te houden.” ;

2. als definitie voor “grootschalige intensieve veehouderijen” (megastal) een bouwblok grootte van meer dan 1.5 hectare aan te houden;

3. GS op te dragen de consequenties van instemming met het burgerinitiatiefvoorstel voor het beleid uit te werken, met name waar het gaat om de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, het Reconstructieplan en de Landbouwvisie, en van de uitkomsten PS uiterlijk voor de zomer van 2011 op de hoogte te stellen.

voorzitter,

griffier,

Bijlage 1 Burgerinitiatiefvoorstel met toelichting

Inboeknr:		Origineel:
Ontv. bevest:	Ontvangen d.d.:	Kopie:
I / N	07 OKT 2010	
Zaaknr:	Afh. voor:	
Bijlage:	...../...../.....	

Aan de Provinciale Staten van Utrecht
T.a.v. Commissaris van de Koningin R. Robbertsen
Pythagoraslaan 101
3584 BB Utrecht

Onderwerp: indiening burgerinitiatief 'Stop veefabrieken Utrecht'

Utrecht, 27 september 2010

Geachte voorzitter en leden van de Provinciale Staten van Utrecht,

Ondergetekende verzoeken hierbij het volgende voorstel op de agenda van Provinciale Staten te plaatsen, conform de Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht:

*"Geachte Provinciale Staten van Utrecht,
Ik maak me ernstige zorgen over mogelijke bouwplannen voor megastallen in onze provincie. Dit is slecht voor de dieren, slecht voor de mensen en slecht voor ons landschap. Ik verzoek u met klem om de komst van (of uitbreiding naar) grootschalige intensieve veehouderijen in Utrecht tegen te houden.
U kunt op basis van de Wet Ruimtelijke Ordening kiezen vóór een grondgebonden en diervriendelijke veehouderij, die het leefmilieu niet aantast en géén afbreuk doet aan de landschappelijke waarden. Ik ondersteun het burgerinitiatief tegen de komst van veefabrieken in de provincie Utrecht."*

Toelichting

Overall in Nederland maken burgers zich zorgen over de ontwikkelingen in de intensieve veehouderij. Veefabrieken (megastallen) zijn daarvan een extreme verschijningsvorm. Burgers maken zich zorgen om de gevolgen voor hun gezondheid, voor milieu, natuur en landschap en voor het dierenwelzijn.

Boerderijen zijn dragers van het mooie Utrechtse landschap, veefabrieken doen vanwege hun maat en schaal de kwaliteit van de groene ruimte teniet. De komst van veefabrieken betekent de doodsteek voor veel boeren. Niet alleen dieren en de omgeving maar ook boeren worden gedupeerd door een degelijke onmatige schaalvergroting.

Bijlage 2 Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht

Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht

Verordening van Provinciale Staten van Utrecht van 9 september 2002, prov. blad 2003, 11, tot instelling van een procedure voor burgerinitiatieven, gewijzigd bij besluit van 27 juni 2005, prov. blad 23 (Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht)

Provinciale Staten van Utrecht;

Op voorstel van de PvdA-fractieleden de heer M. van der Kolk, mevrouw C.T. Begemann en de heer A.M. Doelwijt en het D66-fractielid mevrouw G.B. van Keulen-Saenger van 9 september 2002;

Gelet op artikel 145 van de Provinciewet;

Besluiten:

ARTIKEL 1

In deze verordening wordt verstaan onder een burgerinitiatiefvoorstel: een voorstel van een initiatiefgerechtigde ter plaatsing op de agenda van de vergadering van Provinciale Staten.

ARTIKEL 2

- 1. Provinciale Staten plaatsen een burgerinitiatiefvoorstel op de agenda van hun vergadering indien daartoe door een initiatiefgerechtigde een geldig verzoek is ingediend.
- 2. Geldig is het verzoek dat:
  - a. door ten minste 1.500 initiatiefgerechtigden wordt ondersteund en
  - b. geen onderwerp als bedoeld in artikel 4 bevat, en
  - c. voldoet aan de voorwaarden, gesteld in artikel 5.

ARTIKEL 3

- 1. Initiatiefgerechtigd zijn degenen die kiesgerechtigd zijn voor de verkiezing van de leden van gemeenteraden, alsmede ingezetenen van de Provincie Utrecht van zestien jaar en ouder die met uitzondering van hun leeftijd voldoen aan de vereisten voor het kiesrecht voor de leden van gemeenteraden.
- 2. Voor de beoordeling of aan de vereisten voor initiatiefgerechtigdheid is voldaan, is de toestand op de dag van indiening van het verzoek bepalend

ARTIKEL 4

Een burgerinitiatiefvoorstel houdt niet in:

- a. een onderwerp dat niet behoort tot de bevoegdheid van Provinciale Staten;
- b. een vraag over het provinciaal beleid;

- c. een klacht in de zin van hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht over een gedraging van het provinciebestuur;
- d. een bezwaar in de zin van hoofdstuk 7 van de Algemene wet bestuursrecht tegen een besluit van het provinciebestuur;
- e. een onderwerp waarover korter dan vier jaar voor indiening van het burgerinitiatief door Provinciale Staten een besluit is genomen, tenzij – naar de mening van Provinciale Staten - nieuwe argumenten tot een nieuwe afweging zouden kunnen leiden
- f. een onderwerp betreffende provinciale belastingen of leges.

ARTIKEL 5

- 1. Het verzoek ter plaatsing van een burgerinitiatiefvoorstel op de agenda van de vergadering van Provinciale Staten wordt schriftelijk ingediend bij de voorzitter van Provinciale Staten. Formulieren voor de indiening van een burgerinitiatief en de ondersteuning daarvan door initiatiefgerechtigden zijn bij de statengriffie verkrijgbaar en kunnen - na invulling - weer bij diezelfde griffie worden ingediend. De statengriffie zal de initiatiefnemer gedurende de verdere procedure adviseren en begeleiden.
- 2. Het verzoek bevat ten minste:
  - a. een nauwkeurige omschrijving van het burgerinitiatiefvoorstel;
  - b. een toelichting op het burgerinitiatiefvoorstel;
  - c. de achternaam, de voornamen, het adres, de geboortedatum en de handtekening van de verzoeker en zijn plaatsvervanger, en
  - d. een lijst met de voornamen, achternamen, adressen, geboortedata en handtekeningen van de initiatiefgerechtigden die het verzoek ondersteunen.

ARTIKEL 6

- 1. Provinciale Staten beslissen de eerstvolgende vergadering na de datum van indiening van het verzoek of het burgerinitiatiefvoorstel op de agenda van de vergadering van Provinciale Staten wordt geplaatst, met dien verstande dat ten minste twee weken is gelegen tussen de dag van indiening van het verzoek en de dag van de vergadering waarin op het verzoek wordt beslist.
- 2. Indien Provinciale Staten het verzoek afwijzen wegens strijd met artikel 4, lid a, kunnen zij het voorstel doorzenden aan het College van Gedeputeerde Staten.
- 3. Indien Provinciale Staten vaststellen dat het verzoek geldig is, dan agenderen zij het burgerinitiatiefvoorstel voor de eerstvolgende vergadering van Provinciale Staten.
- 4. Van de agendering wordt zo spoedig mogelijk melding gemaakt door kennisgeving en omschrijving van het initiatief op de provinciale website en in regionale media.
- 5. De voorzitter van Provinciale Staten nodigt de verzoeker schriftelijk uit voor de vergadering waarvoor het burgerinitiatiefvoorstel is geagendeerd. De verzoeker of zijn

plaatsvervanger heeft tijdens deze vergadering de gelegenheid om zijn burgerinitiatiefvoorstel mondeling nader toe te lichten.

- 6. Zo spoedig mogelijk nadat Provinciale Staten over het burgerinitiatiefvoorstel een besluit hebben genomen wordt dit besluit bekendgemaakt door kennisgeving van het besluit of van de zakelijke inhoud ervan op de manier zoals in lid 4 weergegeven.
- 7. Tegelijkertijd met de bekendmaking wordt van het besluit schriftelijk mededeling gedaan aan de verzoeker.

ARTIKEL 7

De voorzitter van Provinciale Staten brengt over elk jaar een verslag uit over de werking van het recht van burgerinitiatief in de praktijk via het burgerjaarverslag.

ARTIKEL 8

Deze verordening kan worden aangehaald als Verordening Burgerinitiatief Provincie Utrecht en treedt in werking, zes weken na haar bekendmaking

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van Provinciale Staten van 9 september 2002,

B. STAAL, voorzitter.

H.H. SIETSMA, griffier.

Uitgegeven 6 maart 2003
gedeputeerde staten van Utrecht,
namens hen

H.H. SIETSMA, griffier

Bijlage 3 Verslagdeel Statenvergadering 22 november 2010 met mondelinge toelichting indieners burgerinitiatief

Toelichting Burgerinitiatief 'Stop veefabrieken Utrecht'.

De VOORZITTER: Wij hebben de vorige vergadering geconstateerd dat het burgerinitiatief voldoet aan alle eisen om in behandeling te worden genomen. De tweede stap in het proces is dat de initiatiefnemers vijftien minuten de gelegenheid wordt geboden om het initiatief toe te lichten. Daarna kunnen de Staten hun reactie geven, ook in vijftien minuten.

Mevrouw JANSSENS: Mijnheer de Voorzitter! Geachte Statenleden, hartelijk bedankt dat wij hier ons standpunt mogen toelichten namens 15.000 inwoners van de provincie Utrecht.

Regina van der Meij en ik zullen als inwoners onze visie toelichten. Daarna geeft de heer Klaas Breunissen vanuit Milieudefensie nog wat achtergronden.

De vee-industrie is een van de grootste vergissingen van de 20^e eeuw. Het past niet bij deze vriendelijke, groene provincie om dieren zo uit te buiten, het landschap zo te verpesten, de economie zo sterk te bevoordelen ten koste van andere waarden. Dieren met duizenden bij elkaar in veefabrieken houden, is slecht voor de mensen, slecht voor het landschap, slecht voor het milieu en slecht voor dieren. Waarom is het slecht voor de mens? Omdat wij straks geen antibiotica meer overhouden die werken. Antibiotica zijn nodig, waar dieren dicht op elkaar zitten, maar steeds meer bacteriën zijn resistent en dat keert zich tegen de gezondheid, ook van de mensen.

Ten tweede: wij verpesten het Utrechtse landschap, waar wij allemaal zo van houden. Naar buiten gaan is goed voor de mens, het is goed voor ons welzijn, wij trekken er graag op uit, maar straks moeten wij voor een mooi landschap naar de andere provincies reizen. Dat zou u toch niet willen, volgens mij.

Ten derde: het milieu. Daarover maak ik mij ernstig zorgen. De vleesindustrie is een zeer inefficiënte en een zeer milieubelastende manier om voedsel te krijgen. Regenwouden moeten worden gekapt om soja te telen om al die dieren te voederen. De kennis van consumenten hierover neemt toe en ook de bereidheid om het vlees af en toe te schrappen uit het menu. Dus die megastallen van u staan straks leeg, volgens mij.

Het allerbelangrijkste voor mij persoonlijk is misschien wel het dierenwelzijn. Het had nooit zo ver mogen komen dat wij intelligente, gevoelige dieren **opsluiten in** hokken, dicht op elkaar gepakt, onder erbarmelijke omstandigheden. Dieren, trouwens, die net zo goed onze geliefde huisdieren hadden kunnen zijn, want het verschil tussen een varken en een hond is helemaal niet zo groot. Deze dieren hebben echter pech gehad en moeten opgesloten worden in grote stallen. Wij misbruiken deze dieren op een ongelooflijk grove manier. Wij verstoppem ze, want wij willen dat lijden niet zien.

Er worden overal nieuwe diervriendelijke systemen gemaakt, bijvoorbeeld in Wageningen, helemaal niet zo ver weg, en dát noem ik nu vooruitgang. Een veefabriek is dat niet; zij worden zelfs zo ingericht dat verbeteringen voor dierenwelzijn vrijwel onmogelijk zijn. Ik zie het nog niet gebeuren dat er straks wat balkonnetjes aangebouwd worden, zodat de dieren nog eens naar buiten kunnen, een frisse neus halen, regen voelen, een lentebriesje voelen door hun vacht. Dat zijn dingen die dieren ook lekker vinden, net als wij.

Veefabrieken bouwen is áchteruitgang. Dat is terug naar de vergissing van de vorige eeuw: groter, sneller, goedkoper. En het dier wordt de dupe. Dat is: alle nieuwe inzichten over wat wij dieren aandoen, grof opzij schuiven. U hebt hier nota bene de universiteit van Utrecht om de hoek, waar men onderzoek doet en waar men heel goed weet dat dieren ernstig lijden in de vee-industrie.

Ik begon met te zeggen: “De vee-industrie is een van de grootste vergissingen van de 20^e eeuw”. Die vergissing kunt ú in de 21^e eeuw rechtzetten.

Ik dank u voor uw aandacht en wens u veel wijsheid bij die beslissing.

Mevrouw VAN DER MEIJ: Mijnheer de Voorzitter! Bedankt dat ik hier de gelegenheid krijg om mijn standpunten toe te lichten.

Mijn collega heeft zojuist al enkele argumenten genoemd rond dierenwelzijn. Ik wil nog even inhaken op de argumenten rondom de volksgezondheid, de gezondheidsrisico's voor de mensen met name. Het opeengepakt huisvesten van duizenden dieren zal hoogstwaarschijnlijk leiden tot een toename van het preventieve antibioticagebruik. Er is al een verband aangetoond tussen het ruimhartige gebruik van antibiotica in de vee-industrie en het frequenter voorkomen van infecties door multiresistente bacteriën, bijvoorbeeld de MRSA- of de ESBL-bacterie, bij de mens. In tijden van bezuinigingen op de zorgbudgetten draagt de intensivering van de vee-industrie, bijvoorbeeld door het bouwen van megastallen, dus ook bij aan hogere zorgkosten. Getroffen patiënten hebben intensievere zorg nodig, heel dure medicatie en zo kun je veel moeilijker doorgeplaatst worden vanuit het ziekenhuis naar het verpleeghuis. Dat merk in de dagelijkse praktijk, want ik werk bij een zorgverzekeraar. Daarnaast nemen de uitstoot van fijnstof en ammoniak toe. Dat is heel slecht voor mensen met luchtwegklachten; zij zullen daarvan veel vaker last krijgen.

De ontwikkeling van megastallen leidt dus indirect tot een toename van de kosten van de gezondheidszorg. Daarover maak ik mij ernstig zorgen.

Er is nog een ander aspect dat ik er graag wil uitlichten. Dat betreft de inrichting van ons landschap en de biodiversiteit. Utrecht is een kleine provincie, maar ook een van de mooiste provincies. Dat bleek uit een enquête die eerder dit jaar is gehouden. Ik vind het zelf ook heerlijk om bijvoorbeeld te fietsen in het zuidoosten van Utrecht richting Achterveld en ook in het Eemland; daar woon ik vlakbij. Juist de kleinschaligheid van het landschap, de kleine akkers, weilanden met een beetje vee en soms wat bossen maakt het interessant en maakt ook de planten- en dierenwereld heel divers.

Vanuit een agrarische natuurvereniging in Achterveld ben ik betrokken bij het tellen van boerenzwaluwnesten en uilennesten elk jaar. Boerenzwaluwen en uilen zullen waarschijnlijk verdwijnen, want die hebben niks te zoeken in megastallen; zij hebben geen nestgelegenheid meer, zij kunnen niet naar binnen, zij kunnen niet naar buiten. En waar ik ook bang voor ben, is een muggenplaag. Als de zwaluwen er niks meer te zoeken hebben en geen nestgelegenheid meer hebben, wie ruimt dan al die vervelende steekbeesten nog op?

Het ontwikkelen van intensieve veehouderij op het platteland zal, naar mijn mening, desastreus uitwerken op de vitaliteit van het platteland en een negatieve impact hebben op andere economische activiteiten, zoals toerisme en recreatie.

U kunt als volksvertegenwoordiger en ook als burger en consument uw invloed laten merken. U kunt principieel kiezen voor een diervriendelijke en landschapsvriendelijke veehouderij. Ik vraag u ook met klem gehoor te geven aan ons burgerinitiatief en zich uit te spreken tegen megastallen en tegen veefabrieken. Bedankt voor uw aandacht.

De heer BREUNISSEN: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil namens Milieudefensie mijn waardering uitspreken voor Provinciale Staten voor de zorgvuldige wijze waarop zij omgaan met het burgerinitiatief. Er is een speciale werkgroep gevormd en wij krijgen nu de gelegenheid het burgerinitiatief toe te lichten. Er komt nog een hoorzitting en een werkbezoek, waar wij aan mee mogen doen. Prima. Als dat dan ook nog leidt tot een goede

besluitvorming in januari, dan zijn wij natuurlijk helemaal tevreden. Dus aan u de taak om ervoor te zorgen dat wij helemaal gelukkig worden.

Ik wil in de minuten die nog resten twee dingen bespreken:

- de definitie van veefabrieken en megastallen;
- ik wil een aantal suggesties meegeven hoe u de algemene tekst van het burgerinitiatief kunt vertalen in praktisch provinciaal beleid.

Eerst de kwestie van de definitie. Voor Milieudefensie zijn megastallen en veefabrieken een extreme uiting van de intensieve veehouderij. Wat is intensieve veehouderij? Cruciaal aan de intensieve veehouderij is dat het een niet-grondgebonden agrarische activiteit is, waar beesten grotendeels of geheel in gebouwen worden gehouden. Niet-grondgebonden dus bij megastallen.

Grondgebonden bestaat uit twee aspecten:

- De kringloop tussen voer en mest wordt gesloten. Dat betekent dat op het bedrijf zelf of in elk geval in de regio het veevoer wordt geteeld dat die beesten eten en dat de mest die die beesten veroorzaken uitgereden wordt op datzelfde land. Daarmee wordt de kringloop gesloten en wordt niet in een gebied de grond uitgeput, zoals dat het geval is als je in Zuid-Amerika soja teelt voor veevoer en dat helemaal naar Nederland transporteert, waardoor je hier geconfronteerd wordt met een overbemesting, omdat je dat niet eerder uit de grond hebt gehaald. Grondgebondenheid houdt in: sluiten van kringlopen.
- De dieren kunnen naar buiten. Varkens moeten kunnen wroeten, kippen moeten kunnen scharrelen en koeien moeten in de wei, de weidegang. Dieren die naar buiten kunnen, is een cruciaal element van grondgebondenheid.

Dan de definitie van megastal of veefabriek, een extreme vorm van intensieve veehouderij. Wij gaan uit van een rapport dat gemaakt is door onderzoeksbureau Alterra in 2007, genaamd "Megastallen in beeld". Ik zal u de techniek besparen; ik wil u er alleen naar verwijzen. Alterra gaat uit van, in jargon, 300 Mge (Nederlandse grootte-eenheden). Dat geeft ongeveer aan hoe groot de economische omvang van een bedrijf is. Het komt erop neer: boven 300 Mge is het een veefabriek, een megastal. Dat is ongeveer drie tot drieëneenhalf keer zo groot als een modaal bedrijf. Vertaald in oppervlakte bouwblok is dat één tot anderhalf hectare. Vertaald in aantallen dieren is dat: 7500 vleesvarkens of 1200 fokvarkens, of 250 melkkoeien of 2500 vleeskalveren. Op die manier probeert Alterra dat te definiëren. Het is een vrij algemeen geaccepteerde definitie, dus het is misschien aardig als u hiervan uitgaat.

Het tweede onderwerp dat ik wil toelichten: ik heb zes suggesties om het burgerinitiatief te vertalen in provinciaal beleid:

1. Spreek u uit tegen veefabrieken in de provincie Utrecht, nieuwbouw of uitbreiding;
2. Verbied bouwblokken, stallen dus, groter dan anderhalve hectare, en ga in bijzondere gebieden, bijvoorbeeld in Natura2000-gebieden, in natuurgebieden of in nationale landschappen zoals het Groene Hart, uit van een maximum van één hectare.
3. Dieren moeten naar buiten kunnen: die weidegang, dat scharrelen waarover ik het had. Verplichte weidegang kan volgens ons geregeld worden in de provinciale ruimtelijke verordeningen. Weidegang is immers een essentieel onderdeel om het bijzondere cultuurlandschap van Utrecht te bewaren en is daarmee een provinciaal belang. Het kan geregeld worden in de structuurvisie en de ruimtelijke verordeningen.
4. Bevorder het sluiten van de voer-mest-kringloop. Stel daarvoor normen op, waaraan bedrijven moeten voldoen, en regel dat dan op regionale schaal, bijvoorbeeld binnen een straal van 15 kilometer om een bedrijf heen.

5. Stimuleer verduurzaming van de veehouderij in Utrecht. Er zijn natuurlijk allerlei financiële prikkels te bedenken, waarmee u dat beleid kunt vormgeven.
6. Zorg voor een adequaat interim-beleid. Ik heb begrepen dat u definitieve besluiten wilt nemen in 2012 bij het vaststellen van de structuurvisie en de verordening. Wij moeten natuurlijk wel voorkomen dat er in de tussenliggende twee jaar ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden. Dus zorg dat dat niet gaat gebeuren. Ik kan mij voorstellen dat dat bijvoorbeeld via een proactieve aanwijzing gebeurt.

De VOORZITTER: Dan is er nu tijd voor vragen of opmerkingen.

De heer SELDENRIJK (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De laatste spreker gaf een behoorlijke definitie van het begrip megastal of veefabriek. Hij sprak over het sluiten van de kringloop, dat is een soort definitie van grondgebondenheid. Ik constateer echter dat 95% van de bedrijven in de provincie Utrecht daaraan niet kan voldoen. Zijn dat dus allemaal megastallen?

De heer DE HEER (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! In de publicatie over de aanbieding van de handtekeningen in het Groene Hart-katern van een landelijk dagblad, stond een aantal voorbeelden genoemd. Dat ging om grondgebonden melkveehouderijbedrijven. Ik ben heel benieuwd of die voorbeelden van de initiatiefnemers komen of dat de journalist die erbij verzonnen heeft, omdat hij nu eenmaal in het Groene Hart woont en alleen dié megastallen kent. Ik ben dus heel benieuwd waar die voorbeelden uit dat artikel vandaan komen.

Mijn tweede vraag: hebben jullie wel eens oog in oog met scharrelkippen gestaan in het Rondeel? Dat is een aanloop naar mijn cadeau. Ik heb Rondeel-eieren gekocht voor jullie. Jullie doen een oproep heel goed naar Wageningen te luisteren als het gaat over nieuwe concepten. Het punt is dat Wageningen in Barneveld met een nieuw concept is gekomen. Dat gaat over een grote kippenhouderij met 30.000 kippen. Die kippen leveren Rondeel-eieren aan een grote supermarkt. Ik wil de eieren als cadeautje aan jullie geven als opstapje naar die discussie. Ik denk namelijk dat je niet alleen moet praten over aantallen dieren en oppervlaktes, maar dat je veel meer aspecten erbij moet nemen en moet bediscussiëren. Als opstapje naar ons werkbezoek en de hoorzitting wil ik graag zeven Rondeel-eieren overhandigen als dank voor die 15.000 handtekeningen.

De heer KLOPPENBORG (GL): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met genoegen en waardering de verhalen en het pleidooi aangehoord. Ik denk dat dit een van meerdere stappen is, want de andere stap is het werken aan een landbouw die wel goed en duurzaam is. De Staten zijn bezig met een landbouwvisie, maar ik denk dat dit een element daarin is. Tegen de indieners wil ik zeggen, als zij een concreet uitgewerkte visie hebben over een landbouw die wij wél willen, dan is die zeer goed in te brengen de komende tijd.

De heer SNYDERS (MU): Mijnheer de Voorzitter! Bij de presentatie van het initiatief heb ik al gezegd dat het een heel mooi uitgangspunt is. Aan de andere kant, als je die zes principes ziet waarvoor de indieners steun willen en die zij eigenlijk willen opleggen, kan ik zeggen dat ik daar in principe achtersta. Tegelijkertijd hebben wij te maken met de economische realiteit. In die zin heeft de heer Seldenrijk natuurlijk gelijk; als 95% daaraan niet voldoet, hoe kunnen wij dat dan overbruggen? Als wij dit als Staten echt willen, zullen wij in creatieve samenspraak met de actoren die dit moeten doen, zouden wij moeten kunnen komen tot nieuwe concepten. Als wij het landschap en al die zaken willen handhaven, hoe ziet een en ander er dan uit? Als het bijvoorbeeld gaat om afzet van producten – veel mensen werken momenteel voor supermarkten – moeten wij misschien wel toe naar

een heel ander concept en moeten wij ons als provincie uitspreken voor zogenaamde farmshops, die je in Engeland hebt, en voor kostendragers die anders zijn dan het boerenbedrijf. Dat soort punten zou ik graag in een plan van aanpak willen hebben. Ik heb nog geen plan van aanpak gezien over hoe wij met het burgerinitiatief omgaan. Ik denk dat het veel breder ligt. Dat is een vraag aan de indieners: wilt u volstaan met de vraag over deze principes, waar de Staten zich over kunnen uitspreken, of moeten wij een proces ingaan met de kaders en de randvoorwaarden die noodzakelijk zijn om dit echt te laten landen, ook in economische zin?

De heer BISSCHOP (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De betogen roepen wat vragen op. Een vraag wil ik de indieners voorleggen. Dat is: hebt u zich gerealiseerd dat de eisen die de overheid stelt aan dierenwelzijn, aan de kwaliteit van verzorging van dieren, enzovoort, bedrijfseconomisch gezien gevolgen heeft voor de exploitatie van een bedrijf en dat dat dus tot een bepaalde schaalgrootte leidt? Natuurlijk, iedere agrarische ondernemer zal het betoog onderschrijven dat dieren zorgvuldig beheerd moeten worden en zorgvuldig verzorgd moeten worden. Hoe meer eisen er echter gesteld worden aan het dierenwelzijn, hoe groter de investering is voor een bedrijf en hoe groter de schaalgrootte moet zijn, wil een bedrijf überhaupt exploitabel zijn. Ik vraag mij dus af of dat voldoende in het initiatief verdisconteerd is. Dat sluit aan bij wat de heer Seldenrijk terecht opmerkte: als een ondernemer een kippenschuur wil realiseren met uitloop voor de kippen, dan is die niet grondgebonden, want de mest die de kippen produceren kan niet verwerkt worden op eigen grond. Realiseren wij ons dan dat een enorme schuur moet zijn, juist om voor die kippen datgene te bieden wat hier is bepleit, namelijk dierenwelzijn?

Het principe wordt dus onderschreven, maar er zitten nogal wat bedrijfseconomische factoren aan, die mogelijk iets meer in het initiatief tot hun recht hadden kunnen komen. Ik wil graag in overweging geven om dat in de vervolgstappen die de indieners mogelijk zullen ondernemen, mee te nemen.

De VOORZITTER: Mijnheer Breunissen, er zijn wat fundamentele opmerkingen geplaatst. Die komen in het vervolg van de procedure absoluut nog aan de orde. Ik zou nu graag willen dat u reageert op de toelichtende vragen.

De heer BREUNISSEN: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Staten voor al hun reacties. De heer Seldenrijk vroeg of 95% van die bedrijven in Utrecht megastallen zijn. Nee, maar als zij niet grondgebonden zijn, behoren zij wel tot de definitie van de intensieve veehouderij. Daarmee zijn het nog geen megastallen.

Ik weet niet precies welk krantenartikel de heer De Heer bedoelde, maar ik kan mij voorstellen dat die drie voorbeelden van ons afkomstig zijn. Bedrijven in Werkhoven, Wilnis en Oudewater voldoen aan dat criterium van bijvoorbeeld meer dan 250 melkkoeien. Dat wil niet zeggen dat wij gedetailleerd op de hoogte zijn van de concrete situatie op die bedrijven. Die definitie is wat ons betreft een hulpmiddel om de doelen, die achter het sluiten van kringlopen, dierenwelzijn en dat soort zaken liggen, te realiseren. Je moet dus altijd kijken, als die definitie in de praktijk wordt toegepast, of het recht doet aan wat wij willen.

Hartelijk dank voor de eieren. Zeven eieren verdelen over drie mensen wordt nog een probleem. Mijnheer Kloppenborg, wij moeten vooral vertellen hoe wij het wél willen. Dat zullen wij zeker doen. Wat mij betreft, doen wij dat ook bij de hoorzittingen, het werkbezoek, als wij komen inspreken bij de commissie of als wij nog weer een brief schrijven. Dat is zeker de bedoeling en dan zullen wij ook ingaan op de economische aspecten, die o.a. door de heer Snyders zijn genoemd. Wij stellen wel ter discussie of, als je een bedrijf economisch rendabeler moet maken, schaalvergroting de noodzakelijke oplossing zal zijn. Het is natuurlijk ook de vaag of je niet meer naar kwaliteitsverhoging toe moet gaan van de producten die je levert en dat het concurreren op de wereldmarkt misschien een heel andere betekenis krijgt.

De VOORZITTER: Dank u voor de toelichting. Als u de eieren klutst, kook of bakt, dan wordt de verdeling al eenvoudiger.

Op maandag 13 december 2010 om 9.30 uur hebben wij een openbare hoorzitting met deskundigen. Op 17 december 2010 wordt het werkbezoek afgelegd in het kader van de behandeling van het

onderwerp in Brabant. Voor beide bijeenkomsten ontvangen de Staten zo snel mogelijk nadere informatie.

Statenvoorstel behandeling Burgerinitiatief “Stop veefabrieken Utrecht”.

De VOORZITTER: Kunt u instemmen met dit statenvoorstel? Dat is het geval. Dan hebben wij daarmee de procedure vastgesteld. Nogmaals dank aan de initiatiefnemers om hier vanmiddag het initiatiefvoorstel toe te lichten.

Bijlage 4 Mail met nadere uitleg indieners over definitie megastal

Beste Hans Schoen,

zoals eergisteren beloofd in het gesprek van de initiatiefnemers van het Burgerinitiatief en de speciale Statenwerkgroep zou ik schriftelijk terugkomen op de opmerking van Pieter Seldenrijk over de omvang van de bouwblokken. Dat doe ik bij deze.

Wij baseren ons bij de definitie van megastallen op het rapport 'Megastallen in beeld' van Alterra uit november 2007. Het rapport is makkelijk te googelen. Alterra noemt (p.8) productieinrichtingen die een economische bedrijfsomvang hebben die groter is dan 300 NGE (Nederlandse Grootte Eenheid) megastallen.

Zij vertaalt dat criterium in aantallen dieren en in omvang van agrarische bouwblokken. Wat betreft aantallen dieren komt 300 NGE volgens Alterra overeen met 7.500 vleesvarkens, 1.200 fokvarkens, 120.000 leghennen, 220.000 vleeskuikens, 250 melkkoeien en 2.500 vleeskalveren.

Wat betreft bouwblok komen dergelijke dieraantallen volgens Alterra overeen met een bouwblok van 1 a 1,5 ha.

Ir. Willy Balthussen van het LEI ging in zijn presentatie tijdens de hoorzitting uit van verschillende bouwblokomvangen per diersoort. Een stal voor 250 melkkoeien heeft volgens hem een omvang nodig van 2,1 ha, maar een stal voor (7.000) vleesvarkens een bouwblok van 0,9 ha.

Dat betekent dat bij vleesvarkens sprake is van een megastal wanneer het bouwblok groter is dan 0,9 ha en dat bij melkkoeien sprake is van een megastal als het bouwblok groter is dan 2,1 ha.

Wij vinden het praktisch hanteerbaarder om voor alle diersoorten uit te gaan van dezelfde minimale omvang van het bouwblok om te spreken van megastal: namelijk 1,5 hectare.

Hopelijk hebben wij de vraag van de heer Seldenrijk hiermee afdoende beantwoord.

Met vriendelijke groet,
Klaas Breunissen

Bijlage 5 Verslag Openbare deskundigenhoorzitting Burgerinitiatief “Stop veefabrieken Utrecht” 13 december 2010

VERSLAG van de hoorzitting Burgerinitiatief ‘Stop veefabrieken Utrecht’ van 13 december 2010 in het Provinciehuis

Aanwezig:

dhr. G.J. v.d. Werff (voorzitter), dhr.drs. R.W. Krol (gedeputeerde), mw.drs. W.A. Bodewitz (PvdD), mw. P. Doornenbal-van der Vlist (CDA), dhr.drs. P.W. Duquesnoy (SP), dhr. J. Fastl (GroenLinks), dhr.drs. C. de Heer (ChristenUnie), dhr. H.R.A.L. Klein Kranenburg (CDA), dhr. J.F.M. Kloppenburg (GroenLinks), dhr. B. Koopmanschap (GroenLinks), dhr.drs. J.A. Konings (VVD), dhr. C. de Kruijf (PvdA), dhr. J. v.d. Lagemaat (SGP), mw. H. Nap (CDA), mw. A.M.A. Pennarts-Pouw (GroenLinks), dhr. P. Seldenrijk (CDA)

Van ambtelijke zijde aanwezig:

dhr.drs. H. Schoen (adjunct-griffier) en mw. W. Voorneman-Rikkers (verslag).

Opening

De voorzitter, de heer V. d. Werff, opent de hoorzitting met een woord van welkom. In het bijzonder heet hij de deskundigen, de indieners van het burgerinitiatief en de belangstellenden op de publieke tribune welkom. Spreker memoreert, dat deze hoorzitting plaatsvindt vanwege de indiening van het burgerinitiatief ‘Stop veefabrieken Utrecht’, dat door 15.000 inwoners van de provincie schriftelijk is ondersteund. De indieners willen voorkomen dat er noch door nieuwbouw noch door uitbreiding megastallen in de provincie komen vanwege het negatieve effect op landschap, natuur, dieren en mensen. Zij roepen de provincie op om deze stallen in een ruimtelijk beleid of anderszins onmogelijk te maken.

Los van de inhoud juichen Provinciale Staten toe dat gebruik wordt gemaakt van het instrument Burgerinitiatief, dat burgers in de provincie Utrecht de kans biedt om actief te participeren in de besluitvorming.

Voordat Provinciale Staten op 7 februari 2011 een oordeel zullen vellen en een besluit gaan nemen, willen zij zich goed informeren over de feiten en achtergronden die spelen rond het thema megastallen en de schaalvergroting van de landbouw. Voor de provincie Utrecht gaat het dan vooral om de intensieve veehouderij. Naast deze hoorzitting gaan Provinciale Staten vrijdag aanstaande op werkbezoek naar Brabant waar de problematiek van megastallen in de intensieve veehouderij ter plekke zal worden bekeken. Ook deze week wordt nog een advies van het College van Gedeputeerde Staten van Utrecht verwacht over het beleid rond deze megastallen en de eventuele mogelijke aanpassingen daarin. Hedenmorgen is een zestal deskundigen aan het woord in drie themablokken.

In het eerste blok wordt in algemene zin ingegaan op de schaalvergroting in de landbouw; het tweede blok gaat vooral over de effecten van megastallen op de gezondheidsrisico's en milieufactoren; het derde blok gaat het over de dierenhuisvesting en met name het dierenwelzijn.

Thema 1: De landbouweconomische ontwikkelingen

De voorzitter licht toe dat het daarbij gaat om de vraag naar nut en noodzaak van de schaalvergroting in de Utrechtse landbouw, in de intensieve veehouderij (vooral in de Gelderse Vallei) en de melkveehouderij (vooral in het Groene Hart) in relatie tot de komst van megastallen.

De eerste spreker is prof.dr.ir. Jan Douwe van der Ploeg, Hoogleraar Rurale Sociale van de Universiteit Wageningen.

De tweede spreker is ir. Willy Baltussen, Head of Section Chain Performance van het Landbouw Economisch Instituut van de Universiteit van Wageningen.

De heer Van der Ploeg zal ingaan op de volgende vier vragen:

1. Is er toekomstperspectief voor een sterk geïndustrialiseerde grootschalige varkenshouderij in Nederland?
2. Is het wel of niet zinvol om in een dergelijke ontwikkeling van grootschalige varkenshouderij te investeren? Investeren in de brede zin van het woord d.w.z. niet alleen wat de kapitaalbehoefte betreft, maar ook het beslag op het landschap, allerlei indirecte kosten die daarbij een rol kunnen spelen.
3. Zijn megabedrijven/stallen het noodzakelijke tussentraject waarlangs de ontwikkeling van de intensieve veehouderij moet verlopen m.a.w. is dat de enige ontwikkelingsoptie?
4. Is bij handhaving bij het doorzoeken van mogelijke alternatieven van het huidige productievolume gewenst?

In zijn visie vormen deze vragen samen een meer adequaat kader om te praten over de toekomst van m.n. de intensieve veehouderij en de daarmee geassocieerde megastallen. Een meer adequaat kader dan in zijn visie de te beperkte vraag die

vaak vanuit landbouwkant wordt voorgelegd en waarin megastallen figureren als het enige alternatief om ruimte te bieden voor dynamiek voor een economische sector als de varkenshouderij.

Is er toekomstperspectief voor een sterke geïndustrialiseerde grootschalige varkenshouderij in Nederland?

Deze vraag kan alleen in internationaal opzicht worden bekeken. Er is sprake van een wereldmarkt die steeds meer open wordt gelegd o.a. omdat veterinaire belemmeringen worden weggehaald. Ten aanzien van de intensieve veehouderij wordt m.n. Brazilië op de lange termijn een zeer geduchte concurrent. Brazilië heeft haar vermogen al getoond op het gebied van kippenvlees. In zeer korte tijd heeft Brazilië 1/3 van de markt voor kippenvlees veroverd, hetgeen ingrijpende consequenties heeft gehad. Dat gaat naar verwachting ook gebeuren voor de varkenshouderij. De voor de hand liggende redenen zijn dat arbeid, grond, energie en vooral voer goedkoper zijn. Spreker verwacht dat Brazilië, als de binnenlandse markt is voorzien, naar voren zal komen als een zeer grote concurrent die met name opereert in het grootschalige bulksegment. Op grond hiervan acht hij het niet zinvol daarop in Nederland nu ook in te zetten. In Nederland is de keerzijde zichtbaar. Arbeid, grond, energie en voer zijn duur; de milieugebruiksruimte is beperkt. Er zijn echter meer zaken. Nederland is een van de meest dichtbevolkte landen ter wereld. Leefbaarheid, die sterk onder druk kan staan als gevolg van milieudruk, is een belangrijke kwestie. De vestigingsfactor is een belangrijke economische factor. Het aantrekken van andere industrieën en diensten naar een bepaald gebied kan sterk onder druk komen te staan door de intensieve veehouderij. Een teken aan de wand is dat in een aantal LOG-gebieden in Nederland, m.n. in Overijssel, de WOZ-waarde is gedaald als gevolg van investeringsplannen in megastallen. Er is een negatief effect op recreatie en toerisme. Voorts speelt het grote punt van de volksgezondheid. De economische gevolgen zijn niet te onderschatten. De Varkenspest 1997/1998 heeft tot € 1,4 miljard schade geleid. Daarnaast spelen de mogelijke negatieve gevolgen voor de volksgezondheid die verlopen van zoönosen naar de antibiotica. Nederland is koploper in de wereld als het gaat om het antibioticagebruik per kg vlees. Nederland gebruikt 10x meer antibiotica per kg vlees dan bijvoorbeeld Noorwegen. Hieruit blijkt dat er alternatieven denkbaar zijn. Daarbij komt dat de sector tot nu toe bepaald niet heeft uitgemunt in het anticiperen op mogelijke economische-, veterinaire gevaren en gevaren voor de volksgezondheid. Vanaf eind jaren tachtig wordt zeer lichtvoetig omgesprongen met waarschuwingen van de zijde van de FAO. Het is niet geheel ondenkbaar dat de intensieve varkenshouderij, geconcentreerd in megastallen, straks de SE Fireworks van het platteland zal blijken te zijn.

Zijn megabedrijven de enige oplossing?

Dit is niet het geval. Er zijn allerlei vormen van dynamiek mogelijk buiten megastallen om. Daar waar men wil groeien, kunnen meerdere locaties aan elkaar worden gekoppeld. Een tweede mechanisme is migratie, emigratie en aan het huidige bedrijf in Nederland een of meerdere buitenlandse vestigingen koppelen. Ten derde zijn er nieuwe vormen van contractteelt. In de sector is dat bekend onder het begrip 'For Farmers'. Megastallen zijn erg omstreden onder boeren zelf; 49% van de varkens- en kippenhouders zijn voor en 49% zijn tegen. Daar komt een ander belangrijk punt bij. In de afgelopen crisisjaren is gebleken dat sectoren, die te maken hebben een sterke fluctuatie in opbrengst- en kostprijs, te maken kunnen krijgen met een plotselinge situatie van negatieve cashflow. In dat geval is herfinanciering noodzakelijk en treedt er een sterke verzwakking van de betreffende bedrijven op. Dat blijkt ook al volop. In Nederland staan veel megabedrijven te koop, juist in de intensieve varkenshouderij. Die bewijzen letterlijk het failliet van deze formule. Spreker toont aan de hand van sheets een paar voorbeelden van forse bedrijven (tot 13.000 varkens) die op verschillende plaatsen te koop staan. De sheets zijn bij het verslag gevoegd. Korthedshalve zij verwezen naar de inhoud.

Zijn er alternatieven?

Die zijn er. Wat Nederland nodig heeft, is een herontwikkeling van de intensieve veehouderij. Deze zal in sterke mate moeten worden gebaseerd op lokaal, regionaal geproduceerd voer; een hoge mate van dierenwelzijn in zich moeten dragen; een ander regiem kennen wat betreft de dierenhouderij, dat leidt tot minder stress bij de dieren en daarmee tot minder medicijngebruik. Het zal een sector moeten zijn met een sterk verlaagde milieudruk, kwalitatief hoogwaardig vlees hetgeen met voornoemde punten samenhangt. Dat dit geen utopie is, blijkt uit de praktijk in Skandinavië maar ook in Nederland. Spreker wijst in deze op het bedrijf van Hans Verhoeven bij Valkenswaard, die een regionaal netwerk van varkenshouderijbedrijven heeft ontwikkeld dat opmerkelijk contrasteert met de doorsnee praktijk en helemaal met het idee van megastallen. Het zijn bedrijven met een hogere toegevoegde waarde. Het zijn vaak ook bedrijven, varkenshouderijsegmenten, die onderdeel zijn van een breder gemengd bedrijf waarbij graanteelt, mestverwerking, melkveehouderij i.c. allerlei mogelijke combinaties een rol kunnen spelen. Wat dat betreft zou kunnen worden gezegd dat het een revival is van het beste dat men in de Gelderse Vallei heeft gekend. De alternatieven zijn bedrijven, die bij uitstek kunnen worden ingepast in nieuwe netwerken in plaats van deel te vormen van hele rigide ketens. Een rigide keten is een fordistisch model, dat niet meer past bij de markten waarvoor geproduceerd moet worden. Bij deze kort geschetste alternatieven hoort een redimensionering van de totale veestapel. Er zal in Nederland gekomen moeten worden tot veel minder varkens. Samengevat: er is een mogelijkheid, ruimte voor het continueren van een intensieve veehouderij zij het op een andere

leest geschoeid. Het investeren in megastallen, is het investeren in een vooruitgang die nooit komt. Het is van belang die koers te wenden in datgene dat op dit moment wel levensvatbaar is.

De heer Baltussen houdt aan de hand van sheets een presentatie over de economie van de veehouderij. De sheets worden met het verslag van deze hoorzitting meegezonden. Korthedshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter stelt de Statenleden in de gelegenheid vragen te stellen.

De heer Duquesnoy merkt op dat ter zake van vormen van verbreding is aangegeven, dat dit vaak tijdelijke overbruggingen voor agrariërs zijn. Geïnformeerd wordt wat er daarna met het bedrijf gebeurt.

De heer Baltussen antwoordt, dat dit in zijn visie geen tijdelijke verbredingen behoeven te zijn. Soms wordt bijv. volledig overgegaan op een zorgboerderij. Daarbij is echter de vraag of in dat geval nog wel sprake is van een agrarisch bedrijf. Er zit volgens hem zeker toekomst in zorg, kinderopvang en recreatie.

Het valt de heer Kloppenborg op dat betoogd wordt, dat de intensieve veehouderijbedrijven groter moeten worden om aan allerlei eisen te voldoen. Daarmee wordt het echter ook steeds specialistischer en neemt het risico toe bij bijv. uitbraak van een ziekte of een plotselinge economische tegenslag. De vraag is of dit niet een riskante strategie is ten opzichte van een meer gediversifieerde landbouw.

De heer Baltussen bevestigt dat sprake is van risico's. Zuiver vanuit het risicoperspectief bekeken, heeft diversificatie voordelen. Indien echter naar de historische trend wordt gekeken dan ziet men, dat de meeste gemengde bedrijven inmiddels zijn gestopt omdat ze niet kunnen meeprofiten van de efficiencywinst door in grotere eenheden te werken. Dit is een van de economische processen, die zich de afgelopen jaren al heeft voorgedaan. Zichtbaar is dat specialisatie alleen maar verder gaat; sommige sectoren zijn feitelijk al geheel gespecialiseerd, zoals de pluimveehouderij en de varkenshouderij als het gaat om de zeughouderij.

De heer Van der Ploeg merkt op dat, als het al noodzakelijk zou zijn dat bedrijven voortdurend moeten groeien in schaal, de vraag nog is waarom dat in het meest dichtbevolkte deel van Europa moet waar o.a. de leefbaarheid sterk onder druk komt te staan.

Er is naar voren gebracht dat veel geld moet worden geïnvesteerd in dierenwelzijn, milieumaatregelen en camouflage. Dat is niet perse het geval. Een hele belangrijke schakel voor dierenwelzijn is nog altijd de zorg en aandacht die de boer aan het vee besteedt. Helaas wordt qua regelgeving de factor arbeid sterk veronachtzaamd. Hetzelfde geldt voor milieumaatregelen en inpassing. Het gediversifieerde bedrijf is niet alleen meer risicobestendig maar past ook veel beter in de omgeving. Gelet op de nieuwe omstandigheden in de markten is het een heel voor de handliggend solide spoor; geen tijdelijke oplossing voor boeren maar een hele degelijke oplossing, die ook op grotere bedrijven wordt toegepast. Ter illustratie wijst spreker op Mariënwaerdt ten zuiden van de provincie Utrecht en het melkveehouderijbedrijf van Jan Hoogenboom.

De heer Konings begrijpt dat de heer Van der Ploeg schaalvergroting als enige mogelijkheid ziet om het voortbestaan van de veehouderij te garanderen. Ter discussie staat de wijze waarop. Daarbij wordt gewezen op Skandinavië. Geïnformeerd wordt hoe dat daar is uitgewerkt.

Door de heer Baltussen wordt een verband gelegd tussen enerzijds de schaalvergroting en anderzijds de volksgezondheid. De discussie is steeds de grootte van het bedrijf. Geïnformeerd wordt of hierbij wordt gedacht aan het aantal dieren per m². Spreker kan zich voorstellen dat er sprake is van een bepaalde grens waar het omgekeerd werkt in de zin dat de volksgezondheid negatief werkt op de grootte van het bedrijf.

De heer Van der Ploeg geeft aan dat hij niet opteert voor schaalvergroting, laat staan voor schaalvergroting als enige mogelijke ontwikkelingsroute. Van belang is dat er verschillende vormen van schaalvergroting zijn. Een gezinsbedrijf kan zich in de tijd gezien normaal ontwikkelen, waarmee het groter wordt. Er zijn ook disproportionele sprongen naar bedrijven, die een groot gedeelte van het productievolume gaan concentreren en daarmee de continuïteit van andere bedrijven onmogelijk maken. Skandinavië heeft de sector via nationaal- maar ook vaak regionaal beleid gedisciplineerd. De intensieve veehouderij is in belangrijke mate grondgebonden, het voer wordt deels zelf verbouwd en het medicijngebruik is sterk teruggedrongen. Daarmee wordt in de praktijk bewezen dat er heel veel mogelijk is, waarvan in Nederland steeds wordt gezegd dat het uitgesloten is.

De heer Baltussen merkt met betrekking tot schaalvergroting in relatie tot volksgezondheid op gesteld te hebben dat er nog geen eenduidigheid is. Er is sprake van diverse vormen van ziektekiemen en houderijsystemen. Het onderzoek loopt in principe nog. De stelling van spreker is, dat bedrijven daar ook veel tegen kunnen doen. Enerzijds door hun bedrijfsvoering; naast het management is de werkwijze die wordt toegepast zeer belangrijk, omdat dit in sterke mate een ziekte-uitbraak kan voorkomen en daarmee het medicijngebruik kan verminderen. Aan de achterkant van het proces kan de lucht worden gereinigd, waardoor eventuele ziektekiemen niet in de omgeving terecht komen. De forse investeringen die dit vereisen, kunnen waarschijnlijk alleen door grotere bedrijven worden gedragen.

Ter zake van Skandinavië merkt spreker op dat Noorwegen niet is gebonden aan de EU-regelgeving. Skandinavië heeft

hoge heffingen voor import van o.a. varkens- en kippenvlees waardoor ook veel hogere eisen kunnen worden gesteld aan dierenwelzijn en bedrijfsvoering. In Noorwegen worden ondernemers een inkomen aangeboden. Er is sprake van hele andere opbrengstprijzen per kg. Op grond hiervan kan een en ander moeilijk met Skandinavië worden vergeleken. Ook in Zwitserland worden vanuit de overheid veel hogere eisen gesteld aan het boerenbedrijf, dat overigens ten dienste staat van de toeristensector. Op basis daarvan zijn de bedrijven in staat een inkomen te verwerven met kleinere aantallen dieren. Die opties zijn er in Nederland eveneens, mits de consument bereid is om meer te betalen voor de dierlijke producten.

Mevrouw Doornbal memoreert dat de heer Van der Ploeg in zijn beantwoording heeft aangegeven dat het bedrijf van Jan Hoogenboom te Oudewater een goed alternatief is voor een megastal. Milieudefensie vindt dat bedrijf echter juist een voorbeeld van een megastal. Zij informeert naar de definitie van een megastal.

De heer Baltussen heeft in zijn presentatie een sheet laten zien, waarin hij een relatie legt tussen het aantal m² dat benodigd is voor een aantal stuks vee (2,1 ha voor 250 koeien). Geïnformeerd hoe die berekeningen moeten worden gezien.

De heer Van der Ploeg antwoordt met betrekking tot de definitie van een megastal dat dit op twee manieren kan worden benaderd t.w. analytisch of hoe het begrip op dit moment figureert in de maatschappelijke discussie. Daar zitten grote verschillen tussen en daar zouden ook allerlei consequenties aan verbonden kunnen zijn. Het bedrijf van Jan Hoogenboom produceert voor nieuwe deelmarkten waar kwalitatief hoge producten worden gevraagd; het kan veel toegevoegde waarde per eenheid eindproduct realiseren; het creëert daarmee veel werkgelegenheid. Door de opbrengsten die daarmee worden gerealiseerd, kan het bedrijf groeien en experimenteren met nieuwe technologieën. Spreker noemt dat een aantrekkelijk bedrijf. De ondernemer speelt goed in op de omringende samenleving. Dat is van belang en daarop zou kunnen worden doorgeborduurd qua regelgeving, waarbij de vraag kan worden gesteld wat in deze centraal zou moeten staan. In zijn visie zou de discussie zich moeten richten op de vraag of de bedrijven, die zich verder willen ontwikkelen, bijdragen aan de kwaliteit van regionale economie en samenleving; ze het landschap versterken; ze bijdragen aan de biodiversiteit; ze zinvolle werkgelegenheid creëren; ze voor een aantrekkelijk platteland zorgen dat als vestigingsfactor voor de Randstad als geheel erg belangrijk is. Dat zijn de vragen die gesteld zouden moeten worden op het niveau van het ruimtelijk beleid: versterkt het de kwaliteit. Daarvan afgeleid kan worden gekomen bij de vraag of het moet worden gezocht in kwaliteitversterking of het wat sleetse spoor van steeds groter en meer beton waarvan bekend is dat het in toenemende mate botst met samenleving, natuur en regionale economie.

Wat analytisch in de wetenschap wordt gehanteerd bij het begrip schaal is de verhouding tussen het aantal arbeidsobjecten, het aantal dieren en de ingezette arbeid. Naarmate meer dieren worden gehouden bij gelijkblijvende of dalende arbeid, groeit de schaal en ontstaat de zorgelijke vorm van schaalvergroting die zich ook economisch ontpopt als zeer kwetsbare bedrijven. Ze zijn sterk gespecialiseerd. Dat zijn de bedrijven die met de prijsfluctuaties plotseling in een situatie van negatieve cashflow komen. Spreker staat op het standpunt dat een provincie als Utrecht niet zou moeten investeren in deze 'zorgbedrijven', omdat daarmee een deel van de leefbaarheid wordt opgeofferd en voorbijgegaan wordt aan de kracht en creativiteit van de agrariër om een andere oplossing te vinden.

De heer Baltussen geeft aan enkele cijfers te hebben genoemd over de relatie tussen het aantal dieren en de omvang van de bouwkael. Grosso modo kan wel van die getallen worden uitgegaan, maar daarop zijn afwijkingen mogelijk. De mestopslag zou bijv. onder of naast de stal kunnen; er zijn diersoorten bijv. leghennen die in etages kunnen worden gehouden.

Indien het aantal dieren vergroot, behoeft de kavel niet navenant te worden vergroot; er is maar één toevoerweg nodig.

De heer De Kruijf memoreert dat de heer Baltussen heeft gewezen op de grote bijdrage aan de regionale economie. Uit land- en tuinbouwcijfers over de provincie Utrecht blijkt echter, dat de bijdrage aan het bruto regionaal product 0,8% is en de bijdrage aan de werkgelegenheid in directe zin 1,4% is. De vraag is derhalve of de provincie niet veel beter kan investeren in het omzetten van de gebruikte grond in deze sector in bijv. zaken in de sfeer van recreatie, natuurbeheer.

De heer Van der Ploeg onderschrijft het betoog, maar plaatst daarbij de volgende kanttekening. De agrariërs hebben hard gewerkt en hebben in hun bedrijven geïnvesteerd. Op grond hiervan acht spreker het de plicht van de samenleving hen te helpen bij ofwel het omzetten naar nieuwe vormen van varkenshouderij/intensieve veehouderij die passen bij de regionale economie, samenleving en natuur ofwel het zoeken naar een geheel ander alternatief. Een varkenshouderij als onderdeel van een breder gemengd bedrijf, maatschappelijk ingepast is geen enkel probleem.

De heer De Heer memoreert dat er in het kader van de spelregels voor wordt gepleit te sturen op kwaliteit in plaats van op kwantiteit. Geïnformeerd wordt of hiervan een voorbeeld kan worden genoemd.

De heer Van der Ploeg wijst op het rentmeesterschap waarmee het niet vreemd is om kwaliteit te koppelen aan omgang van dieren, platteland, de natuur. Voorts memoreert hij dat de Raad voor het Landelijk Gebied een aantal jaren geleden heeft onderzocht in hoeverre het begrip kwaliteit maatgevend kan zijn in het beleid voor het Landelijk Gebied. Uit het onderzoek kwam een aantal praktische handvatten naar voren, die in beweging zal blijven. Met technische- en maatschappelijke veranderingen wordt het belang van kwaliteit bijgesteld maar dat is juist een pre. Dat betekent dat

zaken zich ook verder kunnen ontwikkelen.

De heer V.d. Lagemaat memoreert dat de heer Baltussen in zijn laatste sheet aangeeft dat grotere bedrijven niet per definitie slechter zijn voor het landschap en dat ze feitelijk zelfs beter zouden kunnen zijn, hetgeen spreker onderschrijft. De heer Van der Ploeg geeft aan dat grotere bedrijven economisch gezien zeer kwetsbaar zijn. Spreker informeert hoeveel grote bedrijven in Utrecht failliet zijn gegaan in het afgelopen jaar.

De heer Van der Ploeg antwoordt geen concrete cijfers te kunnen noemen, omdat met informatie over faillissementen zeer zorgvuldig wordt omgesprongen. Bekend is dat het aantal faillissementen in geheel Nederland en ook in Utrecht is gestegen. Dit betreft slechts de buitenkant van een veel grotere problematiek. In de afgelopen jaren heeft een groot deel van de boerenbedrijven, die in het recente verleden het snelst zijn gegroeid en gespecialiseerd, zich voor een behoorlijk bedrag moeten herfinancieren bij de bank. Dat betekent een verdere verzwakking. Bij een opwaartse beweging in de markten kunnen geen buffers worden gecreëerd omdat eerst die extra financiering moet worden weggewerkt.

De heer Baltussen hecht eraan hieraan toe te voegen dat faillissementen in de agrarische sector uitzonderingen zijn. Met de toename van faillissementen in de agrarische sector in het afgelopen jaar wordt bedoeld op de glastuinbouwbedrijven en niet zozeer op de veehouderijbedrijven.

Spreker onderschrijft dat sprake is van herfinanciering. Bij een gemiddeld bedrijf gaat het om investeringen in bedrijven van ca € 2 miljoen. In dat verband moet ook de herfinanciering worden gezien.

Mevrouw Bodewitz memoreert dat de heer Van der Ploeg heeft gerefereerd aan een varkenshouderij elders in Nederland, waarbij combinaties werden gemaakt met o.a. graanteelt. Spreekster neemt aan dat daar sprake is van een sterkere vorm van gesloten kringloop. Geïnformeerd wordt hoe het komt dat het daar wel goed van de grond is gekomen en elders in Nederland niet. Voorts wordt geïnformeerd of de heer Van der Ploeg ook instrumenten voor ogen heeft voor de politiek om dat te stimuleren.

De heer Van der Ploeg antwoordt dat de hoeveproducten van Hans Verhoeven in Valkenswaard in die zin vernieuwend is dat het bedrijf voorop loopt als het gaat om dierenwelzijn, het verminderen van milieudruk en het produceren van kwalitatief hoogwaardig voer dat via een netwerk van keurslagers wordt afgezet. Voor zover spreker weet is die groep bedrijven niet direct betrokken bij de graanteelt. Hij noemde dat in verband met de langere termijn en heeft dat praktisch geïllustreerd met Denemarken.

Zeker als het gaat om het steunen van nieuwe ontwikkelingen in de landbouw, kan de overheid en m.n. de regionale overheid heel veel doen. Er kunnen via regelgeving mogelijkheden worden geboden voor regionale markten, kleine fysieke investeringen, tijdelijke steun om er kenbaarheid aan te geven. Ter illustratie wijst hij op de boerenmarkt in Woerden.

Mevrouw Bodewitz memoreert dat de heer Baltussen aangaf dat door middel van luchtzuivering ziektekiemen kunnen worden gefilterd uit de lucht. Zij informeert om welke ziektekiemen dit gaat. De heer Baltussen antwoordt dat het in principe om alle ziektekiemen gaat, die zich via de lucht verplaatsen.

Thema 2: Gezondheid milieu

De voorzitter licht toe dat het daarbij gaat om de vraag wat de gezondheidsrisico's zijn voor de mens en het milieu bij de schaalvergroting en de komst van megastallen in de intensieve veehouderij en melkveehouderij.

De eerste spreker is dr. Henk Jans, arts, MG/medische milieukunde/biochemicus van de GGD Hart voor Brabant namens GGD Midden Nederland.

De tweede spreker is prof.dr.ir. Dick Heederik, hoogleraar aan het Institute for Risk Assessment Sciences van de Universiteit Utrecht.

De heer Jans houdt aan de hand van sheets een presentatie over de intensieve veehouderij en gezondheid. De sheets worden met het verslag van deze hoorzitting meegezonden. Kortheidshalve zij daarnaar verwezen.

De heer Heederik houdt aan de hand van sheets een presentatie over de mogelijke effecten van bedrijven met intensieve veehouderij op de gezondheid van omwonenden.

De heer De Kruijf memoreert dat de heer Jans in zijn presentatie o.a. heeft gesproken over het verlagen van de infectiedruk, waarbij hij een aantal niveaus noemde waarop kan worden ingegrepen. Op het RO-niveau zijn geen voorbeelden genoemd. Geïnformeerd wordt of het in dat kader, los van economische mogelijkheden, van belang is toe te werken naar grotere concentraties vanuit de gedachte dat afstand ook infectiedrukverlaging veroorzaakt.

De heer Jans zet uiteen dat het beleid zich richt op een afwaartse beweging vanuit het extensiveringgebied naar de LOG-gebieden. Er is nu echter nog een tussensegment t.w. de verweingsgebieden waar al groei wordt gezien. De afwaartse beweging is er vooral op gericht om de blootstelling aan geur en fijnstof en daarbij feitelijk de mate van infectiekans te verlagen.

Er zal naar nieuwe vestigingen moeten worden gegaan. Hij is van mening dat dit tot het niveau van, zoals dat in Brabant wordt genoemd, familie+ bedrijven kan. Acceptabele bedrijven waarin geïnvesteerd wordt in optimale technieken: verbeteringen in stal- en managementsystemen maar ook in overdrachtsystemen zoals luchtbehandelingen. Daarbij dient de vraag te worden gesteld tot hoever en tot welke afstand die bedrijven ten opzichte van elkaar mogen worden gelokaliseerd. In de wandelgangen doen daarover verschillende getallen de ronde. Het RIVM heeft ooit in het kader van de vogelgriep aangegeven dat de kans op infectieoverdracht tussen 1 – 2 km ligt.

Elke zoönose heeft zijn eigen risico. Bij Q-koorts is gebleken dat in de eerste km de meeste mensen met klachten voorkomen. Bij coxiëlla is de afstand tot 5 km; de coxiëlla kan zich zeer gemakkelijk verplaatsen maar ook zeer gemakkelijk overleven. Daarin is derhalve geen afstand aan te geven. Van belang is om de nieuwe bedrijven zover mogelijk weg te plaatsen van buurtgemeenschappen, lintbebouwing.

De heer De Kruijf concludeert dat dit tot concentratie leidt.

De heer Jans bevestigt dat gekomen wordt tot nieuwe concentraties van bedrijven. Wel dient daarbij de vraag te worden gesteld hoeveel bedrijven geconcentreerd kunnen worden.

De heer Heederik merkt op dat veel van de nu genoemde afstanden te maken hebben met risico voor besmetting van dieren. Het heeft weinig te maken met humane gezondheid.

Spreker onderschrijft het betoog over de 5 km bij coxiëlla. Dat heeft echter betrekking op Nederland. Er zijn voorbeelden bv in Engeland dat er onder bepaalde weersomstandigheden gevallen voorkwamen tot 10 km. Een en ander is derhalve relatief. Qua afstanden zit men in Nederland snel klem. Er zal derhalve ook gesproken moeten worden over management. Dat biedt ook veel mogelijkheden, maar betekent wel een hele andere bedrijfsvoering.

Mevrouw Doornenbal informeert hoe specifiek tegen deze problematiek wordt aangekeken in situatie van de provincie Utrecht.

De heer Jans antwoordt dat elke provincie zijn eigen problematiek heeft. Bij elk nieuw te vestigen bedrijf zal echter dezelfde discussie over de omgeving spelen. Er zal rekening moeten worden gehouden met de mensen die daar wonen. Indien een duurzame bedrijfsinvulling wordt voorgestaan, moet afstand worden gecreëerd tot die omwonenden. Indien dat niet mogelijk is, moet wellicht naar mogelijkheden elders in de provincie worden gezocht. De discussie zal zich met name moeten toespitsten op wat wordt beoogd. De sector zal zich die vraag ook moeten stellen. Er zijn ook al initiatieven in die richting w.o. antibioticavrije ketens. Er moet echter nog worden gewerkt aan verbetering van kennis- en gezondheidsmanagement, zodat duidelijk wordt welke investeringen in de toekomst noodzakelijk zijn om m.n. die risico's tegen te gaan.

De heer Kloppenborg memoreert dat antibiotica werd aangegeven als misschien wel het meest hardnekkige probleem. Verzocht wordt om een nadere toelichting. Voorts wordt geïnformeerd of ook intensieve veehouderij vrijwel zonder antibiotica mogelijk is.

De heer Heederik antwoordt dat in de intensieve veehouderij zeer regelmatig behandelingen plaatsvinden met antibiotica. In de intensieve veehouderijstal zakken de fecaliën weliswaar door roostervloeren, maar er is toch veel contact met fecaliën tussen de dieren. Infectieziekten kunnen zich daardoor derhalve verspreiden. Gebruikelijk is koppelbehandelingen i.c. alle dieren te behandelen ongeacht of ze de ziekte wel of niet hebben. In deze wordt echter al decennia gewaarschuwd voor resistente bacteriën. In verband daarmee mag antibiotica al jaren niet meer als voerverbeteraar worden gebruikt, maar alleen nog voor therapeutische behandelingen. Door te weinig individuele behandeling heeft de MRSA-bacterie zich o.a. in de agrarische keten kunnen ontwikkelen. Er is nu ook discussie over ESBL's.

Bijzonder is dat altijd voor de MSRA-bacterie is gewaarschuwd, maar deze nooit in die mate is waargenomen. Nu wordt die bacterie ineens onder de varkens- en kalverhouders aangetroffen op grond waarvan de gezondheidszorg direct reageert. De MRSA-bacterie blijkt niet goed te spreiden. Bij 30 – 40% van de kalverhouders wordt de specifieke MRSA-bacterie in de neus teruggevonden. Bij de gezinsleden wordt 4 – 5% teruggevonden, omdat die minder intensief diercontact hebben. Bij omwonenden wordt de bacterie, behalve in 1 geval op de 500 in de studie van Van Cleef, niet gevonden. Het risico bestaat echter dat de bacterie door het doorgaande antibioticagebruik doorevolueert, ineens virulenter wordt en zich net zo goed zou kunnen gaan spreiden als een normale ziekenhuis MRSA. Dat baart zorgen. De sector kan met minder antibiotica toe. In Denemarken wordt dat op dit moment veel strenger gereguleerd. Het antibioticagebruik wordt strikt per bedrijf gemonitord. Dat leidt ertoe dat het gebruik 50 – 60% lager is dan in de Nederlandse situatie op dit moment. Nederland moet daar ook naartoe. De voormalige Minister van Landbouw heeft gezegd dat in 2013 50% minder antibiotica moet worden gebruikt in de sector. Binnen de afdeling van spreker wordt in samenwerking met varkens-, kalvershouders en veterinairen gewerkt aan interventiestudies om te bezien of dit kan worden gerealiseerd en of het dragerschap bij de mensen uiteindelijk verminderd kan worden. Daarbij wordt aangelopen tegen het feit dat het onder de huidige bedrijfsvoering niet makkelijk is om het gebruik omlaag te krijgen vanwege de infectiedruk. Als dieren infectieziekten ontwikkelen moeten zij wellicht vaker worden geïsoleerd, zodat de contacten tussen dieren verminderen. De kalverhouders hebben bij de huidige bezettingsgraad echter weinig ruimte op het bedrijf om te isoleren. Er wordt derhalve tegen allerlei bedrijfseconomische zaken aangelopen. Aan de gezondheidskant bij de

dieren, waarvan verwacht wordt dat het effect zal hebben op de mens, loopt het feitelijk al vast.

De heer Jans zet in aanvulling hierop uiteen dat op dit moment in Brabant twee varkensketens bezig zijn om vanaf het eerste moment tot aan de retail antibioticavrij te bewerkstelligen. Waar vooral in de systemen tegenaan wordt gelopen is de driehoek dierenarts, voerleverancier en veehouder; andere punten zijn de klimaatbeheersing, de hygiëneprotocollen, het management om tot kwaliteitssystemen te komen.

De heer De Heer memoreert dat de heer Jans ocriep tot een brede politiek maatschappelijke discussie. Er zijn de laatste tijd zowel op lokaal- als nationaal niveau meer bijeenkomsten geweest over zoönose. Spreker informeert of de heer Jans daar dezelfde oproep heeft kunnen doen in aanwezigheid van een bewindsman met de portefeuille volksgezondheid of landbouw. Voorts is de vraag of te verwachten is dat in Den Haag op dit vlak knopen worden doorgelukt.

De heer Jans antwoordt dat de knelpunten daar doorgelukt moeten worden. Hedenmorgen heeft Marijke Vos, voorzitter van het Consumentenplatform, Den Haag opgeroepen te komen met een visie over de landbouw. Daarbij moeten de leefomgeving, inpassing in het landschap en de gezondheidsaspecten worden betrokken.

De heer Van der Ploeg voegt hieraan toe dat deze vraag de afgelopen dertig jaar voortdurend is gesteld, vaak bij de grote uitbraken van dierenziekten. Het antwoord vanuit Den Haag is: organiseer de verantwoordelijkheid. Men stelt zich op het standpunt dat de markt het wel oplost. Al vanaf eind jaren tachtig is geweest op het ontstaan van de risico's bij dierziekten. Dat is genegeerd en is wellicht de reden dat er nauwelijks studies beschikbaar zijn over de mogelijke gevaren en effecten van zoönoses op de menselijke gezondheid. Dat is een enorme lacune voor een land dat zich erop beroept voorhoedespeler te zijn in landbouw- en voedselproductie. Spreker hoopt dan ook dat Provinciale Staten van Utrecht in deze hun verantwoordelijkheid oppakken.

De heer Heederik is sceptisch over het feit of de Minister daarin initiatieven gaat nemen. Wel is van belang te constateren dat door de resistentieproblematiek het speelveld duidelijk is veranderd en o.a. door Q-koorts de perceptie over het gezondheidsaspect is veranderd.

De heer De Kruijf memoreert dat de heer Heederik heeft aangegeven dat er nog heel veel onderzoek moet worden verricht. Het viel hem op dat in de presentatie een plaatje werd getoond, waarbij de allergieën sterk daalden en de astma steeg. Dat zijn in zijn visie nauw verwante aandoeningen. Geïnformeerd naar de oorzaak.

De heer Heederik licht toe, dat bij varkenshouders meer astma voorkomt. Dit blijkt niet de veel voorkomende allergische astma te zijn. Dat komt door al die micro organismen. Een en ander is goed beschreven. Er wordt zelfs overwogen hieraan therapieën te ontleen voor de allergische vorm van astma.

Thema 3: Dierhuisvesting

De voorzitter licht toe dat het daarbij gaat om de vraag wat schaalvergroting en de komst van megastallen betekenen voor het huisvesten van dieren en dierenwelzijn.

De eerste spreker is mevrouw ir. Marijke de Jong-Timmerman, senior beleidsmedewerker veehouderij, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren.

De tweede spreker is dr.ir. Karel de Greef, onderzoeker Animal Sciences Group van de Universiteit Wageningen.

Mevrouw De Jong houdt aan de hand van sheets een presentatie over de visie van de Dierenbescherming op dierenwelzijn in megastallen. De sheets worden met het verslag van deze hoorzitting meegezonden. Kortheidshalve zij daarnaar verwezen.

De heer De Greef houdt aan de hand van sheets een presentatie over de schaalvergroting & Megamorfose, huisvesting, dierenwelzijn, etc. De sheets worden met het verslag van deze hoorzitting meegezonden. Kortheidshalve zij daarnaar verwezen.

Mevrouw Bodewitz memoreert dat de Statencommissie RGW een bezoek heeft gebracht aan twee varkenshouderijen. In de wat kleinere varkenshouderij werd in tegenstelling tot de grote moderne varkenshouderij geen luchtwasser toegepast. Het viel haar bij binnenkomst op dat de luchtkwaliteit in de kleine varkenshouderij minder onaangenaam was.

Geïnformeerd wordt wat het effect van de luchtwasser op de varkens is.

Mevrouw De Jong antwoordt dat een slechte luchtkwaliteit voor de dieren ook onaangenaam is. Het is haar niet bekend of daarnaar echt onderzoek is gedaan.

De heer De Greef licht toe dat de luchtwasser 'end of pipe' is. In de stal verandert daardoor niets. Er gaat zoveel energie doorheen, dat de boer de ventilatielucht die hij eruit haalt probeert te knijpen. Er wordt derhalve minder lucht ververst, waardoor het vaak nadelig is voor de dieren. Het enige onderzoek dat spreker ter zake kent is, dat hele hoge ammoniak concentraties een hoger risico geeft op een aantal aandoeningen. Bij deze waarden is dat echter niet het geval. Indien aan de dieren de keus wordt gegeven aan de luchtkwaliteit te ontsnappen, doen ze dat niet. Het is derhalve niet bekend dat de luchtkwaliteit nadelig is voor het welzijn van de dieren, maar gevoelsmatig zou men dit niet moeten willen.

De heer Konings worstelt met de kengetallen zoalsierendichtheid. De vraag is wanneer groot nu groot is en wat acceptabel is als het gaat om een bepaald aantal dieren op een m². Geïnformeerd wordt waar de Dierenbescherming de grens legt.

Mevrouw De Jong antwoordt dat de Dierenbescherming m.n. naar het individuele dier kijkt in de zin van hoeveel ruimte er per dier is en wat de normen voor de totale huisvesting per dier zijn. Daar past een aantal personeelseenheden bij. Wat de megabedrijven betreft houdt de Dierenbescherming zich aan de getallen van oa. Alterra en de WUR.

De heer Konings informeert of een megabedrijf acceptabel wordt geacht indien het personeel goed is gekwalificeerd en de dieren de mogelijkheid hebben om uit te lopen.

Mevrouw De Jong antwoordt dat die aspecten een megabedrijf nog niet geheel acceptabel maken. Daarbij speelt de grote hoeveelheid dieren een rol en het feit dat bij het uitbreken van een ziekte het bedrijf volledig moet worden geruimd. Voorts is het technisch gezien niet realiseerbaar om alle dieren uitloop naar buiten te geven, omdat er een samenhang is met de stal waar ze in moeten.

Mevrouw Pennarts merkt op dat luchtwassen een soort technische perfectie suggereert. Geïnformeerd wordt of bij dergelijke apparatuur niet met name van belang is dat het onderhoud en de normering in orde is. De vraag is of dat in de praktijk het geval is.

De heer De Greef antwoordt dat een luchtwasser aan moet staan. Een boer heeft er belang bij dat de luchtwasser aan de specificaties voldoet en goed onderhouden wordt, omdat anders sprake is van meer weerstand hetgeen meer energie kost. Luchtwassers hebben een specificatie; de effectiviteit is 80 – 90%. Indien een luchtwasser een dag minder loopt en daarmee 5% minder effectiviteit heeft, leidt dit tot een verdubbeling van de emissie. Doorgaans gaat het wel goed. Het is verfijnde apparatuur, zowel de biologische- als de chemische apparatuur.

De heer Jans voegt hieraan toe dat de luchtwassers nog niet alles zuiveren. De chemische luchtwassers die m.n. voor ammoniak en geur zijn ontwikkeld, werken goed. De tweede generatie zijn de gecombineerde luchtwassers, die ook fijnstof en ziektekiemen zuiveren. Bij ziektekiemen is onderhoud met name een belangrijk punt. Voor wat betreft de ziektekiemen bevindt een en ander zich nog in de ontwikkelfase.

De heer De Kruijf memoreert dat gesproken is over het verschil tussen bulk kwantiteit, kwaliteit en niche. De vraag is of het reëel is om te verwachten dat er voor de kwaliteit- en niche productie economisch voldoende mogelijkheden liggen in de provincie Utrecht.

De heer Baltussen antwoordt dat het kwaliteitsconcept biologisch voorziet in de wens van de maatschappij. In economisch opzicht geldt voor biologische producten, zeker de dierlijke vleesproducten, een prijsstijging van 100%. Op dit moment wordt sterk ingezet op het 'beter leven logo' waarbij verschillende gradaties (1 – 3 sterren) producten op de markt worden gebracht. Het marktaandeel van het tussensegment varkens dat 1 ster krijgt met een prijsstijging van enkele tientallen procenten zal naar verwachting sneller stijgen. Dat is een kant.

De andere kant is echter dat Nederland van de 3 producten er 2 exporteert; die twee producten worden dus niet conform het beter leven kenmerk geproduceerd. Spreker schat echter wel in dat de marketing van 'beter leven' productie ook in Duitsland en Engeland haalbaar is. Daarvoor is het wel nodig dat wordt afgestapt van kostprijs gedreven initiatieven. Mevrouw De Jong onderschrijft de ontwikkeling naar meer tussensegmenten d.w.z. tussen gangbaar en biologisch in. De Dierenbescherming heeft inderdaad een beter leven kenmerk met 1, 2 of 3 sterren; 3 is voor biologisch en 1 en 2 zitten daar tussenin. Zichtbaar is dat supermarkten daarnaar steeds meer vragen. Vorige week is bekend gemaakt dat Albert Heijn vanaf heden tot en met volgend jaar zomer in vier stappen alle gangbare varkensvlees vervangt door beter leven kenmerk varkensvlees met 1 ster. Geconstateerd kan worden dat er een enorme stijging van de vraag is, waardoor meer boeren kunnen gaan omschakelen. In Duitsland en Engeland is ook zichtbaar dat supermarkten invloed uitoefenen naar meer diervriendelijke producten. Spreekster verwacht derhalve dat die vraag zelfs voor de export zal toenemen.

De heer De Greef merkt op dat het twee sterren varkensvlees van Albert Heijn wordt geïmporteerd uit Engeland. In Nederland durven boeren op grond van de regelgeving veelal nog niet om hun dieren te laten uitlopen.

De heer De Kruijf merkt op dat de agrarische sector veel discussie oproept maar tegelijkertijd ook veel steun krijgt vanuit de burger vanwege de aaibaarheidsfactor. Door de wellicht onontkoombare concentratie lijkt het erop, dat die steun ondergraven wordt. Geïnformeerd wordt of die redenering wordt gedeeld.

De heer De Greef antwoordt dat die redenering correct is.

De heer Kloppenborg memoreert dat de heer De Greef aangaf dat de provincie juist nog invloed heeft op de RO kant. Geïnformeerd wordt of op dat vlak aanbevelingen/wensen kunnen worden gegeven.

De heer De Greef antwoordt dat op dit moment de milieuwetgeving de wetgeving op het gebied van dierenwelzijn voor de voeten loopt. Bij RO gaat het veelal om bouwvlakken en goothoogtes. Spreker las in de stukken dat de provincie Utrecht in deze naar 1 – 1,5 ha en 1 bouwlaag gaat. Voor een beter welzijn van de dieren is meer ruimte nodig, waardoor de RO in deze belemmerend zou kunnen zijn.

Mevrouw Doornenbal informeert of de deskundigen afzonderlijk, eventueel schriftelijk, kunnen reageren op de door GS

geformuleerde definitie van een megastal en hun eigen definitie van een megabedrijf kunnen geven.

De heer Jans merkt op dat de grootte voor hem niet bepalend is voor het risico dat de bedrijven voor de omgeving kunnen opleveren. Het zijn vooral de stalrinrichting en -systemen die bepalend zijn voor de overdracht van risicofactoren. Een biologisch dierbedrijf is misschien wel het meest ziekmakende bedrijf uit oogpunt van overdracht van infectieziekten vanwege de enorme inloop/instroom van wild. De bron van de overdracht van infectieziekten ligt nog altijd in de wildsector. Geslotenheid wordt o.a. voorgestaan om die overdracht tegen te gaan.

De heer Van der Ploeg definieert een megabedrijf als een bedrijf dat 3 x of meer groter is dan het gemiddelde bedrijf. Het voordeel van deze formulering is dat, op het moment dat het gemiddelde bedrijf groter wordt, die bovengrens kan meeschuiven. Het betekent ook dat de groeiruimte, die beschikbaar komt, niet steeds exclusief terecht komt bij de grootste groeiers maar veel egaler kan worden verdeeld over het geheel van familiebedrijven. Dat dit geen utopie is bewijst Frankrijk met de grond; via de lokale Kamers van Koophandel wordt de grond zo gereguleerd dat die aan een dergelijke regel beantwoordt. Denemarken doet het met het aantal dieren per bedrijf en per persoon. Zo worden veel evenwichtiger verhoudingen verkregen in de sector zonder dat de dynamiek wordt kwijtgeraakt.

De heer V.d. Lagemaat resumeert dat 5 van de 6 deskundigen aangeven dat groter niet per definitie slechter is dan kleiner. Groei moet toegestaan zijn binnen kaders. Alleen de Dierenbescherming geeft aan dat groter per definitie slechter is. De vraag is wat groot en slecht is in de visie van de Dierenbescherming en niet groot dus goed.

Mevrouw De Jong zegt toe nader schriftelijk te zullen terugkomen op de aantallen dieren. Onderschreven wordt dat een veehouder met minder dieren het ook niet goed kan doen, maar de Dierenbescherming ziet bij de hele grote bedrijven veel meer risico's. Het gaat erom hoeveel dieren één veehouder of goedgeschoolde werkgever onder zijn hoede kan hebben. Zij komt daarop nader terug.

Mevrouw Bodewitz memoreert dat de heer Jans aangeeft dat juist biologische veehouderijen een enorme risicofactor vormen. Zij denkt dan bijvoorbeeld aan de Q-koorts. Daar is onderzoek naar gedaan, dat nog niet volledig is afgerond. Bij de biologische geitenhouderijen deed het probleem zich veel minder voor dan bij de intensieve bedrijven. Geïnformeerd wordt hoe wordt aangekeken tegen het feit dat bij biologische veehouderijen veel minder antibiotica wordt gebruikt en het feit dat de robuustheid van de dieren een veel belangrijkere factor vormt waardoor daar minder risico is op ziekten.

De heer Jans denkt niet dat de Q-koorts binnen de biologische bedrijven te vergelijken is met de Q-koorts binnen de geconcentreerde bedrijven door het verschil in fokken. In de laatstgenoemde bedrijven worden in korte tijd veel lammetjes geboren die al besmet waren, waardoor er een hoge concentratie aan coxiëlla was. Dat was op de biologische bedrijven veel minder het geval. Op de biologische bedrijven is er wel een veel intensiever contact tussen mens en dier; niet alleen van de houder zelf maar ook van mensen die inlopen. De bron om te muteren is veel sterker aanwezig. Qua infectieziekten moet daar wel op worden toegezien.

Mevrouw De Jong voegt hieraan toe dat bij beter welzijn de weerstand van dieren hoger wordt. Bij langzaam groeiende vleeskuikenrassen, die een minder hoge productie hebben, is zichtbaar dat niet tot nauwelijks antibiotica nodig is, omdat ze veel sterker zijn. De fokkerij selectie op productie kan derhalve ook een grote bijdrage leveren aan lager antibioticagebruik.

De voorzitter bedankt de deskundigen voor hun komst en inbreng. Spreker heeft de indruk dat nagenoeg alle aspecten zijn belicht. Voorts hecht spreker eraan de griffie, met name de heer Schoen, te bedanken die veel werk heeft verzet om de hoorzitting met deze hoge deskundigheid te organiseren.

Sluiting

Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de hoorzitting.